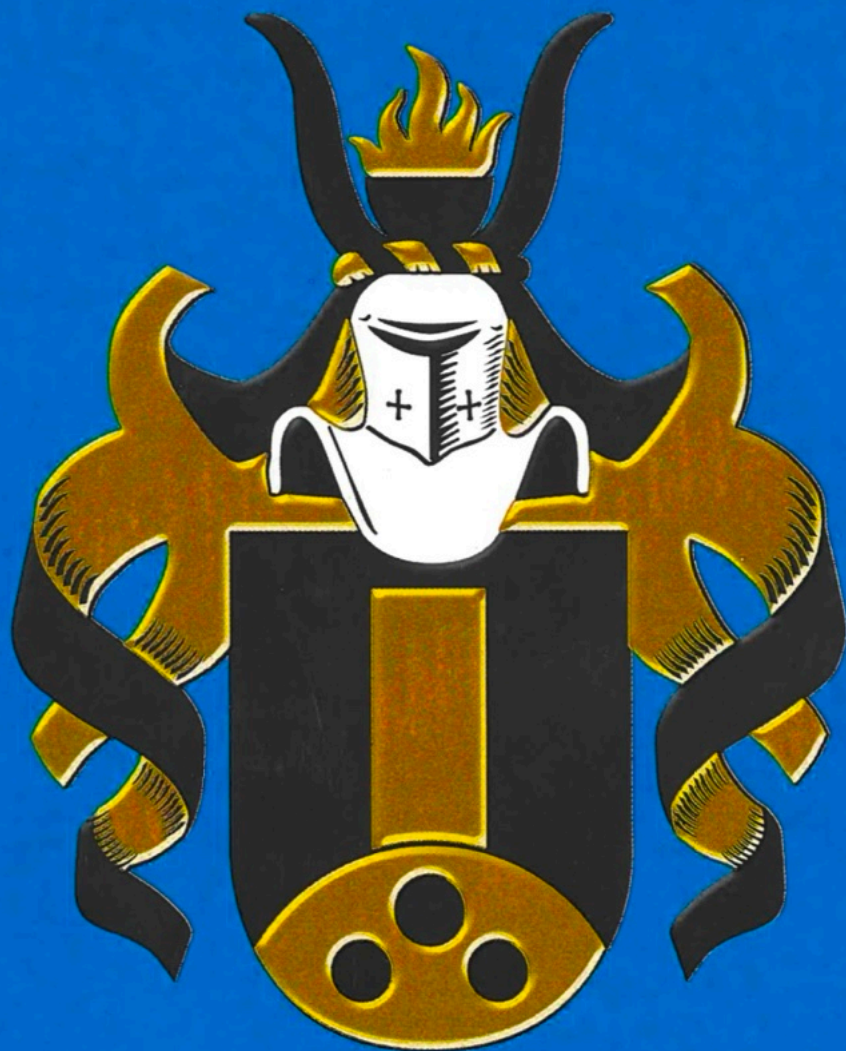

ITKOSTEN SUKU III

Lukijalle

Kädessäsi on kauan odotettu jatko aiemmin ilmestyneille sukukirjoille Itkosten suku I ja II. Kolmas osa tuo esille koko tiedossa olevan Itkosten historian kokoamalla sukutaulut kantaisä Lauri Itkosesta nykypäivään. Tämä ratkaisu helpottaa myös yksittäisten sukujuontojen selvittämistä. Jo julkaistua tekstiä on tauluista karsittu, tietoa on tarvittaessa korjattu ja uutta lisätty. Viittaukset edellisiin osiin auttavat lukijaa täydentämään kuvaa. Yhdessä kaikki kolme kirjaa muodostavat mielenkiintoisen kokonaisuuden.

Tehtävä on ollut haastava, sillä suku on levinnyt laajalti. Materiaalia on koottu yli seitsemän vuotta, ja kantaisän jälkeläisiä perheineen on tiedossa yli 30000. Kirjaan tuli noin 3300 sukutaulua ja 17000 henkilöä. Tärkeimmät tietolähteet ovat olleet Kansallisarkisto ja sen digitaaliarkisto, Leppävirran ja lähialueiden kirkkoherranvirastot ja Helsingin seurakuntien keskusrekisteri, lisäksi mm. Mikkelin maakunta-arkisto, SSHY:n digiarkisto, HisKi, internet, lehdistö, matrikkelit, sukukirjat, hautamuistomerkit. Sähköposti on tuonut tietoa ystäviltä ja sukututkimusverkostolta. Mapeittain on postin tuomia perheselvityksiä, lapsista ja lapsenlapsista, monenlaisin tavoin esitettyinä ja usein varsin epätäydellisinä; se selittää, miksi kaikki tieto ei ole päässyt mukaan. Kuitenkin näiden selvitysten merkitys on suuri, sillä kirkkoherranvirastoihin pääsee enää vain erikoisluvalla ja maakunta-arkistoistakin monet seurakunnat ovat poistaneet korttejaan. Tietosuojamuutos kieltää tutkimasta sataa vuotta nuorempien tietoja.

Materiaalin runsaus vaati tekemään rajauksia. Kirjaan eivät mahtuneet henkilöt, jotka eivät ole enää Itkosen nimisinä vuoden 1830 jälkeen, mutta koko ketju säilytettiin, jos nimi esiintyy suvussa myöhemmin. Mukaan otettiin myös kaikki Itkosiksi ilmoittautuneet, jotka lähettivät tietojaan.

Pelkät nimet ja päivämäärät eivät kerro koko tarinaa. Tahdoimme esimerkkejä siitä, mitä Laurin jälkeläisistä on tullut. Itkosten sukukunta ry:n hallituksen kanssa valittiin eri alojen edustajia ja pyydettiin Itkosia kirjoittamaan Itkosista. Saimme huikaisevan kuvan usean sukupolven tieteen ja taiteen tekijöistä, sitkeistä ja määrätietoisista ihmisistä, mutta saimme myös esimerkkejä siitä, että aina ei Itkosillakaan ole mennyt hyvin.

Mahdollisia virheitä pyydämme anteeksi ja toivomme saavamme niistä palautteen. Esitämme lämpimät kiitokset kaikille kirjoittajille, valokuvien ja tietojen lähettäjille, sukutaulujen oikolukijalle, Itkosten sukukunnan hallitukselle ja muille monin tavoin työtämme edistäneille.

Varkaudessa 17.9.2011

Kirsti Kutvonen, sukututkija

Tuula Torasvirta, kirjan toimittaja

ITKOSTEN SUKU III

Olemme skannanneet vuonna 2012 julkaistun sukuteoksen Itkosten suku III kirjaan kirjoitetut artikkelit tutustuttavaksenne.

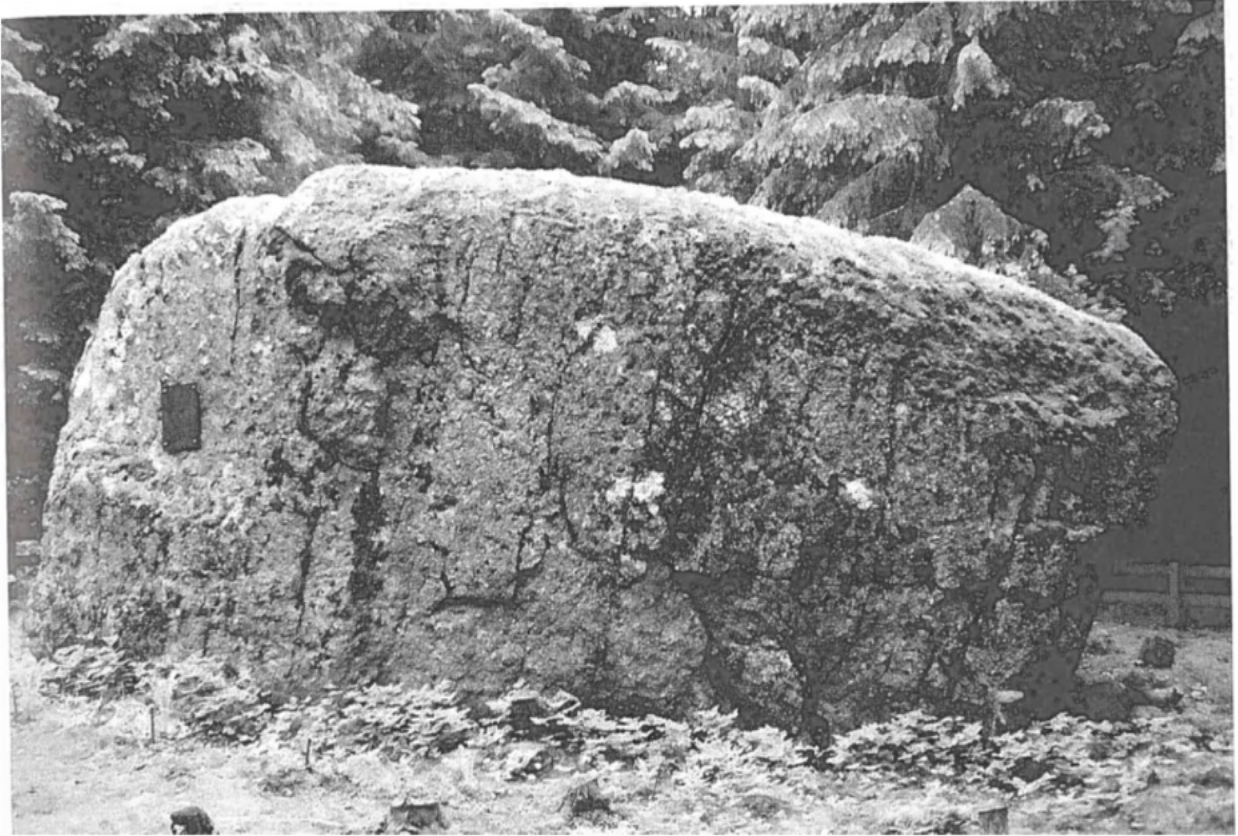
Sisällysluettelo:

Kirjoittaja:

1. Antti Itkonen
2. Hannu Itkonen
3. Itkosten sukukunta ry
4. Antti Itkonen
5. Marja Itkonen-Kaila
6. Juha Itkonen
7. Elina Halttunen
8. Tuula Torasvirta
9. Matti K. Kohonen
10. Anna-Liisa Heiskanen
Jaakko Itkonen

Aihe:

Kaksi merkittävää paikkaa Itkosten historiassa
Itkosten jäljen itäisen Suomen historiankirjoituksessa
Itkosten sukukunta ry
Ensio Itkonen - sukukuntamme perustaja- ja kunniajäsen
Lauri Arvud Itkonen - Inarin pappi ja tiedemies
Sukujuuria etsimässä
Hilkka Helinä Halttunen – Aaro Itkosen tytär
Armas J.Pulla äitinsä poika
Taavetti Itkonen
Maitkokannu ei kelpaa bensiniisäiliöksi

Itkosten uhrikivi Kotajärven pohjoispuolella Leppävirralla. Kivi on rauhoitettu muinaismuistolain nojalla vuonna 1985. Siihen kiinnitettiin arkkitehti Matti O. Itkosen suunnittelema muistolaatta vuonna 1988. Itkosten sukukunta osti alueen 1993 ja huolehtii sen hoidosta.

Antti Itkonen:

Kaksi merkittävää paikkaa Itkosten historiassa

Leppävirran Kotalahti ja silloisen Suur-Jääsken Helisevänjärvi (sijaitsee Kirvussa) ovat vaikuttaneet oleellisesti Itkosten elämään. Edellinen on kantaisämme Laurin ja jälkimmäinen Esi-Itkuksi nimeämäni henkilön asuinpaikka. Itkoset olivat alkuun Itkuja. Ruotsin kielen mukaan nimi kirjoitettiin Itko, ja siitä muodostui sitten aikanaan Itkonen.

Leppävirran Kotalahteen

Tarkastellaan ensin Kotalahtea. 1500-luvulla alue kuului Ruotsille. Täällä oli vielä paljon viljelemättömiä erämaa-alueita. Kuka sitten omisti nämä alueet? Talonpojat halusivat, että ne liitettäisiin kantatiloihin. Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa ratkaisi kuitenkin riidan yksiselitteisesti julistamalla, että "viljelemättömät alueet kuuluvat Jumalalle, meille ja Ruotsin kruunulle eikä kenellekään muulle". Näitä voidaan sitten jakaa veroja vastaan uudisasukkaille. Tähän aikaan Klemetti Henrikinpoika Krook toimi Savonlinnan linnanvoutina. Hänen tehtävänä oli käytännön toimenpiteiden suorittaminen. Kansan keskuudessa hänet tunnettiin Klemetti-kirjurina ja erämaiden asuttajana. Hän jakoi nimeltä mainittujen maa-alueiden omistukseen oikeuttavia anekkkikirjeitä niille, jotka suostuivat asettumaan erämaahan ja maksamaan veroa vapaavuosien jälkeen. Tällä tavoin Laurikin sai tilan Kotajärven pohjoisrannalla. Se ei sijainnut aivan synkässä korvessa, sillä lähiseudulla oli jo asutusta.

Ensimmäisen kerran Lauri löytyy vuoden 1546 veroluettelossa nimellä Lars Ittkoine. Vapaavuosien aikana hän oli rakentanut talon, kaskennut viljelysmaata ja oli hänellä lehmäkin, sillä hän oli maksanut veroa 4 naulaa voita ja yhden pannin ohraa. Verottaja olisi halunnut lampaankin, mutta se oli jäänyt rästiksi. Ruotsi loi tähän aikaan suurvalta-asemaansa ja veroja kerättiin lähinnä sotaväen tarpeisiin. Lisäksi jokainen asekuntoinen mies oli velvollinen osallistumaan taisteluihin. Heti alkuun Kustaa Vaasan Venäjän sota 1555–1577 koetteli kovin kourin paikallista väkeä. Talvella 1556 hyökkäsi noin 1500 vainolaisen joukko ryöstäen ja polttaen lähialueen rakennuksia. Laurin talo kuitenkin säästy, mutta hän joutui mukaan sotaan. Itkoset joutuivatkin monen polven ajan sotimaan Ruotsin puolesta. Vaikka alkuun maasta ei jouduttu maksamaan mitään, kyllä sille ajan mittaan tuli varsin kallis hinta.

Vuoden 1500 alkupuolella oli kristinusko jo Ruotsin virallinen uskonto. Muunuskoisia ei katsottu hyvällä. Lauri oli kuitenkin säilyttänyt vanhan mauskonsa, jonka mukaan haltijat ja maahiset piti saada myötämielisiksi uhritoimituksin. Laurin alueelle oli jääkauden aikana kulkeutunut suuri siirtolohkare. Hän katsoi sen otolliseksi uhripaikaksi ja asetti kiveen hakattuihin uhrikuppeihin ruokaa haltijoille. Tämä monilla tavoin kotalahdelaisten elämään vaikuttanut kivi olisi varmaan jäänyt unholaan, ellei Juho Vilho Itkonen olisi sitä löytänyt uudelleen Itkosten alkuvaiheita selvitellessään. Uhrikivi on rauhoitettu muinaismuistolain perusteella. Itkosten sukukunta hankki kiven ympäriltä maa-alueen ja kunnosti sen matkailunähtävyydeksi.

Suku levittäytyi aluksi lähialueille, ja oikeastaan vasta 1800-luvun loppupuolella muuttoliike alkoi kauemmaksi. Nykyään vielä noin kolmasosa kaikista Itkosista asuu Savossa Kuopio–Varkaus ympäristössä. Kaikkiaan syntyperäisiä Itkosia on nykyisin noin 1800, ja kaikkien lähtökohta on tuo edellä kuvattu Kotajärven alue.

Yksinkertaistetussa kuvassa näkyvät sekä Kirvun että Leppävuiran paikat. Kirvusta lähtöisin olevat Itkosten ja Itkujen sukuhaarat ovat hävinneet Leppävuiralle muuttanutta Lauria lukuun ottamatta.

Helisevänjärven rannalta

Toisen paikan eli Esi-Itkun vaiheiden selvittely onkin jo vaikeampaa. Talonpoikaissuvuista ei ole kirjallista tietoa saatavissa ennen 1500-lukua. 1500-luvun veroluetteloista päästään alkuun, mutta keskiajan puolella joudutaan turvautumaan lähinnä paikannimiin ja alueen historiallisiin tapahtumiin. Olemassa olevista tiedoista, lähinnä veroluettelosta selvisi, että Karjalan kannakselta löytyi Itkosia ja Itkuja 1500-luvun alkupuolella. Suurin keskittymä oli Kirvun Helisevänjärvellä ja sen lähialueilla. Täällä ovat säilyneet sellaiset paikannimet kuin Itkunnurmenniitty, Itkunlahenniitty, Itkuntienkorpi ja Itkospelto. Suvun lähtöpaikan voidaan päätellä olevan täällä.

Suku levisi sitten samaan tapaan kuin Kotalahdessakin ensin lähialueille. Kirvu kuului aikanaan silloiseen Suur-Jääskeen. Se oli Suomen väkirikkain pitäjä, noin 1800 asukasta 50 kylässä. Itkosia ja Itkuja löytyi Suomesta 1500-luvulla vain täältä Suur-Jääsken alueelta ja lisäksi edellä mainittu Lauri Kotalahdesta.

Mistä sitten ensimmäinen Itku tuli paikalle? Itkuja tiedettiin asuneen Suomenlahden eteläpuolella, Viron ja Inkerinmaan alueilla. J. V. Itkonen arvelee Itku-nimen syntyneen siten, että suvun joukossa on ollut merkittäviä itkuvirren taitajia. Lyydiläismurteiden etymologiassa ja myös viron kielessä itk ja itku merkitsevät itkuvirttä. Milloin nimi on syntynyt, ei ole tietoa. Ei myöskään tiedetä, kuinka kauan Itkut ovat asuneet täällä Itämeren suomalaisalueella, ilmeisesti kuitenkin varsin kauan.

Todennäköistä on, että Esi-Itku muutti Suomenlahden eteläpuoliselta alueelta Karjalan kannakselle siihen aikaan, kun asutus levisi pohjoiseen päin. Muuttoliike tapahtui Laatokan puoleista rannikkoa pitkin.

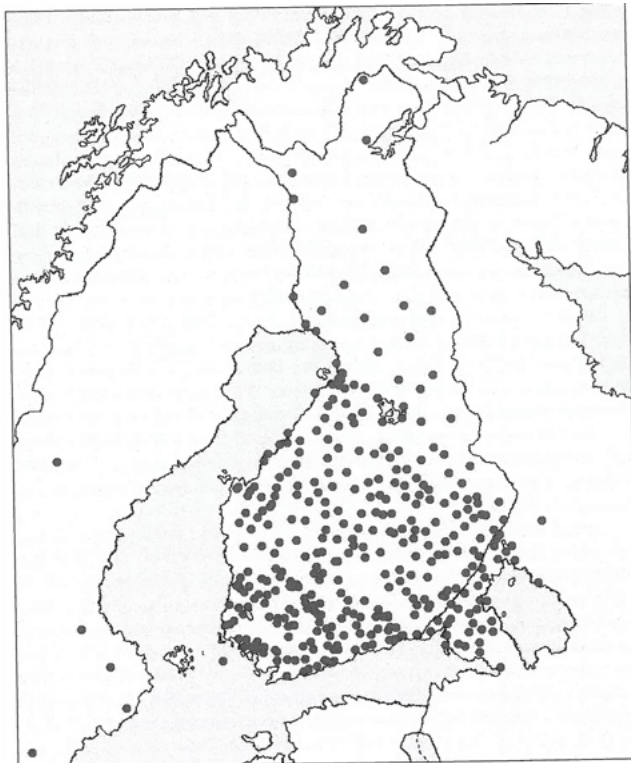
Itkosia oli 1500-luvun alkupuolella Kannaksella ja lähialueilla suunnilleen sama määrä kuin mihin Itkosten suku oli Laurista lähtien kasvanut Leppävirralla 200 vuoden aikana. Täälläkin tähän on varmaan kulunut sama aika. Esi-Itkun Kirvuun tuloaika voidaan näin ollen ajoittaa vuoden 1300 tienoille.

Lähemmissä tarkasteluissa tulopaikka on voitu täsmentää Helisevänjärven länsirannalle Hauhialan pohjoispuolelle. Hauhia merkitsee merilokkia, ja niinpä hänenkin lähtöpaikkansa viittaa Suomenlahden rannikolle. Hän ja Esi-Itku ovat saattaneet saapua samanaikaisesti ja valita asuinpaikkansa toistensa läheltä.

Itkosen nimisinä kirjoissa uuden ajan alussa olleet sukuhaarat hävisivät Karjalassa 1600-luvun puoliväliin mennessä. Muualtakaan Itkosia ei ole löytynyt. Itkuja oli Kannaksella vielä 1800-luvun puolella, mutta myös he ovat hävinneet tai muuttaneet nimensä. Yksi kuitenkin säästy, kantaisämme Lauri. Hän muutti ilmeisesti Vuoksen vesistöjä seuraten Leppävirralle 1500-luvun alkupuolella. Lauri oli Esi-Itkusta lukien noin 5. sukupolvea.

Missä hän Savoon lähtiessään tarkkaan ottaen asui Suur-Jääsken alueella, ei ole tietoa. Joka tapauksessa hänen sukuhaaransa lähtökohta on Helisevänjärvellä.

Keskiajalla myös muita Itkuja on Laurin tavoin saattanut siirtyä kaukaisemille alueille. Heidän sukunsa on sittemmin sammunut. Jäljelle on jäänyt kuitenkin Itkosiin viittaavia paikannimiä. Esimerkiksi Kuopion Itkonniemi ja Kangaslammen Itkonsaari näyttävät ajoittuvan keskiajalle. Kantaisästämme Laurista polveutuvat Itkoset ovat kuitenkin ianoat, joista Itkujen alkuperä on nykyisin tunnistettavissa.

Laurin jälkeläisten syntymäpaikat.

Hannu Itkonen: Itkosten jälkiä itäisen Suomen historiankirjoituksessa

Perinteen merkityksen väitetään ohenneen ratkaisevasti. Totta onkin, että muuttuvassa maailmassa aiempien sukupolvien elämänohjeistukset ja normistot eivät toimi entiseen tapaan. Asia ei kuitenkaan ole aivan näin yksiselitteinen. On käynyt nimittäin niin, että perinne on alkanut kiinnostaa ihmisiä uudella tavoin, mikä näkyy kiinnostuksen suuntautumisena vanhoihin asioihin ja aiemmin tapahtuneeseen.

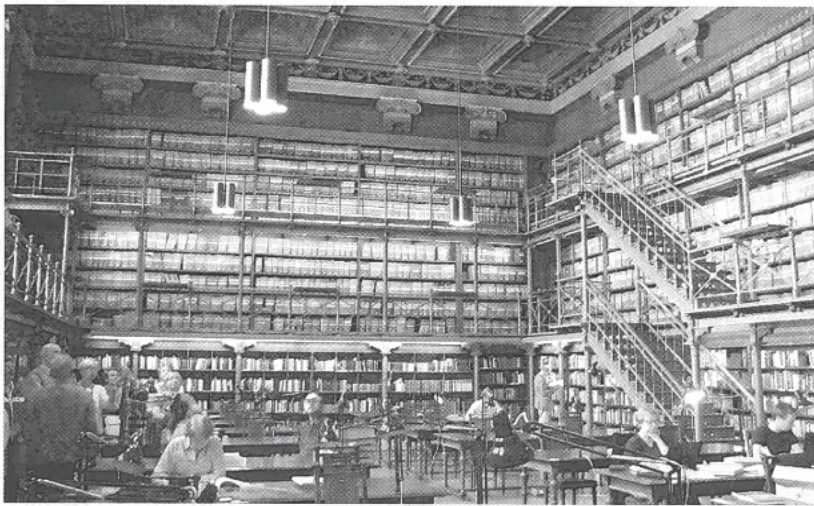
Innostus oman suvun vaiheiden selvittämiseen on yksi virinnee kiinnostuksen kohteista. Sukujen ympärille on perustettu lukuisia sukuseuroja, sukututkijat ahertavat arkistoissa, sukutapaamisia järjestetään ahkerasti ja monet suvut ovat tuottaneet omien vaiheiden kuvauksia ja erilaisia sukuselvityksiä.

Sukutyö ja kaikinainen aherrus suvun parissa on entistäkin kirjavampaa. Enää ei määritellä tiukkapipoisesti, miten suvun vaiheisiin tulee kajota. Sukutyön laajeneminen on merkinnyt sitä, että pohdintojen kohteeksi ja tekemisen muodoiksi on kehkeytynyt aivan uudenlaisia asioita. Sukuharrastuksen arkipäiväistyessä siitä on tullut uudella tavoin kiinnostavaa, ja yhä useammat ovat löytäneet tekemistä oman sukuhistorian selvittelyssä ja taltioinnissa.

Yhteiskuntatutkijat ovat esittäneet ihmisten elämänvalintojen yksilöllistyneen. Näin lienee jälkiteollisissa yhteiskunnissa käynytkin. Itse asiassa juuri suvun vaiheiden parissa ahertaminen soveltuu oivalliseksi esimerkiksi paitsi omien juurien etsimisestä myös laajempien yhteiskunnallisten ilmiöiden hahmottamisesta. Omien juuriensa ja aiempien sukupolvien tekemisten jäljittämällä ihmisen on helpompi paikantaa itseään sukupolvien ketjuun ja nykytodellisuuteen.

Sukutyön muodot

Suvun parissa ahertaminen voidaan nimetä sukutyöksi, vaikkakin toiminta toteutuu useimmiten vapaa-ajalla. Harvalla on mahdollista liittää sukuharrastuksensa esimerkiksi ansiotyöhön tai saada sukutekemisistään rahallista korvausta. Sukutyön voisi jaotella kolmenlaiseksi puurtamiseksi eli suvun merkittävyyden ja kyvykkyyden osoittamiseksi, sukupuutyöksi ja suvun sosiaalihistoriaksi.

Itkosia tutustumassa Valtionarkistoon kesällä 2010.

Oman suvun merkittävyyden ja kyvykkyyden osoittamisella on pitkä historiansa. Aiemmin tämänkaltaisen toiminnan omivat yhteiskunnan yläkerrokset. Etenkin aatelisten "toimenkuvaan" kuului jo lähtökohtaisesti oman suvun sukupolvien mainetekojen korostaminen. Aateliset olivat myös edelläkävijöitä erilaisten sukutavaroiden tuotannossa. Jokaisella aatelissuvulla kuului olla muun muassa oma sukuvaakunansa.

Oman suvun merkittävyyden osoittaminen on ollut yksi erottautumisen keino, jolla on säädelty sosiaalisia suhteita. Ylemmyyden kiinnittäminen perittyihin tai hankittuihin ominaisuuksiin antoi luvan säilyttää suvun hankittu asema entisellään tai jopa kohentaa sitä. Suvun säilyessä merkittävänä tai sukulaisten kavutessa ahkeruudellaan ylemmäksi sosiaalisessa asteikossa merkitsi se vallan ja hallintamahdollisuuksien säilymistä omissa käsissä.

Toiseksi sukutyön muodoksi voidaan nimetä sukupuutyöksi, jota myös sukututkimukseksi kutsutaan. Sukupuutyössä suvun aiemmista sukupolvista kiinnostunut henkilö kiipeää tai pikemminkin laskeutuu puun haaroja pitkin tutustuen järjestyksessä aiempien sukulaisten syntymä- ja kuolinajankohtiin sekä mahdollisiin muihin esille nouseviin tietoihin. Arkisto- ja muu lähdeponnistelu tuottaa parhaimmillaan makoisia yllätyksiä. Jo sinällään sukulaissuhteiden tunnistaminen on palkitsevaa. Alan aktiivinen harrastaja voi tietää henkilön edeltäjistä konsanaan enemmän kuin tämä itse.

Sukututkimuksella eli genealogialla on jo pitkät perinteet. Ihmisten eliniän karttuessa sukututkimuksesta on tullut etenkin varttuneempien ihmisten kiinnostuksen kohde, joskin genealogien joukkoon mahtuu kaikenikäistä väkeä. Viime aikoina sukututkimukseen liittyen on käyty vilkasta keskustelua henkilötietojen saatavuudesta.

Kolmas sukutyön muoto on suvun sosiaalishistorian tallentaminen. Tässä sukutyön muodossa ei tyydytä pelkästään sukuun laatimiseen, vaan suvun vaiheista halutaan kerätä laajemminkin erilaisia tietoja. Sukuseurojen tapaamisissa ja jopa pienemmissäkin sukua kokoavissa tilaisuuksissa muistellaan niin suvun merkkihenkilöitä kuin "mustia lampaitakin".

Suvun sosiaalishistoriaa tallennettaessa sukulaisten tekemiset kiinnittyvät sekä tiettyihin ajankohtiin että paikkoihin. Oman sukuni vaiheet sijoittuvat Itkosille tyypillisesti itäiseen Suomeen, Leppävirran, Heinäveden ja Varkauden maisemiin. Sukukunnan tietojen mukaan vielä tänäkin päivänä kolmasosa Itkosista asuu Kuopion, Leppävirran ja Varkauden alueella. Samansuuruinen joukko Itkosia löytyy pääkaupunkiseudulta. Loput Itkokset ovat hajallaan eri puolilla Suomea. Työmatkoillani tehdyt puhelinluetteloiden koeselaukset ovat osoittaneet, että Itkokset asuttavat laajasti Suomenniemeä.

Itkosten jäljitys

Tämän artikkelin luonne on kolmannen sukutyön muodon kaltainen eli olen jäljittänyt Itkosia yhteiskunnallisina toimijoina. Menetelmänä olen käyttänyt pääasiassa kuntahistorioiden lähdeluetteloiden luentaa. Historioiden henkilöhakemistoista olen poiminut kaikki Itkokset. Tämän jälkeen olen lähemmin tutustunut kunkin löytämäni Itkosen tekemisiin. Ja varsinkin monenlaisin ansioin Itkokset ovat saaneet nimensä historiankirjojen kansien väliin.

Aineistoni olen koonnut kuntahistorioista sekä joistakin muista historiateoksista. Kuntahistoriat osoittautuivat oivalliseksi aineistolähteeksi paristakin syystä. Ensinnäkin lähes kaikki kuntahistoriat sisältävät henkilöhakemiston. Paikallishistorioiden luonne on nimittäin sellainen, että kunnalliset päättäjät ovat halunneet nimensä teokseen, ja näin henkilöhakemisto on myös palvellut ansioituneiden toimijoiden jäljittämistä. Toiseksi kuntahistorioihin kirjautuneet toimijanimet eivät ole kansien välissä ilman henkilön laajempaa esittelyä. Vähintäänkin historioissa on kerrottu henkilön ammatti. Monesti henkilön tekemisiä on kuvattu laajemminkin.

Kuntahistorioita poimin käsiini Joensuun yliopiston, Joensuun kaupungin ja Varkauden kaupungin kirjastoista. Selailin läpi kaikkien hyllystä löytyneiden itäsuomalaisten paikallishistorioiden henkilöhakemistot. Itäsuomalaisten Itkosten jäljitystyölle oli hyödyksi se, että teoksia oli kirjoitettu Kuopion, Leppävirran, Heinäveden ja Varkauden vaiheista. Näin Itkosten tärkeimmät asutusalueet tulivat aineistonkeruun piiriin. Muita käyttämiäni teoksia olivat lähinnä järjestöelämää käsittelevät tarinat, joskin niissä henkilöhakemistojen mukana oleminen oli paljon harvinaisempaa. Aineistonkeruun toteutin vuoden 1997 keväällä.

Kahlaamieni historiateosten sivuilla pääsin tutustumaan 65 Itkoseen. Toimijamainintoja kyseisistä henkilöistä löytyi 84 kappaletta. Luokittelin historianlehdille päässeet Itkoset yhdeksään luokkaan. Näin paljastui se laaja toimintakenttä, jossa Itkoset ovat vaikuttaneet. Suluissa oleva luku kertoo mainintojen määrän:

1. yrittäjät (21)
2. kansalaistoimijat (20)
3. maataloudessa toimineet (12)
4. sivistystä hankkineet (7)
5. virkamiehet (6)
6. sekalaiset toimijat (6)
7. lahjoittajat (6)
8. urheilijat (4)
9. 1500- ja 1600-lukujen vaikuttajat

Seuraavassa esittelen lähemmin tapaamiani Itkosia edellä esitettyyn luokitteluun väljästi tukeutuen.

Yrittäjät ja tehtailijat

Jäljitystyö osoitti, että Itkoset ovat olleet varsin yritteliästä väkeä. Yrittäjinä ja varhaisina käsityönharjoittajina toimivat Petteri, Risto, Lars ja Robert. Petterille myönnettiin vuonna 1851 Leppävirralla privilegio englantilaisen nahkuriverstaan perustamiselle. Risto sai puolestaan samanaikaisesti Petterin kanssa privilegion karstatehtaalle Kotalahteen. Lars vaikutti Joensuussa lasimestarina ja karstaajana.

Itkosten kaksi Mattia hankkiutuivat tehtailijoiksi. Leppävirran historiateoksen toinen osa mainitsee tehtailija ja kamreeri Matti Itkosen. Matti J. lienee Matti Juho Itkonen eli tehtailija Varkauden seudulta. Suurlakon jälkeen Matti J. pystytti Mäntylän tilan alueelle konepajan, jossa pääasiassa korjailtiin höyrylaivoja. 1920-luvulla konepajan toiminta hiipui, sillä suurteollisuuden noustessa pienimuotoiselle konepajatoiminnalle ei ollut entisenlaista tilausta.

Kauppiaat ja majoittajat

Itä-Suomen Itkoset ovat kunnostautuneet myös kauppiaana. Herman toimi kauppiaana, hallintovirkakunnan kasöörinä ja säästöpankin johtokunnassa Leppävirralla. Pekka piti kauppaa 1870-luvulla niin ikään Leppävirralla. Jussin kauppiasura sijoittuu 1920-luvun Varkauteen.

Varkaudessa vaikuttivat kauppiaana myös Juho ja Matti. Hannu Soikkanen kuvaa vuonna 1963 ilmestyneessä Varkauden historiassa veljesten vaiheita seuraavin sanankääntein: "Kommilan kartanon veljeksistä tuli sittemmin Varkauden ensimmäisiä kauppiaita, joilla oli kolmekin liikettä yhtä aikaa." Tilan nimi Immola muuttui suunnilleen 1860-luvulla ensin Kommintaipaleeksi ja sitten Kommilaksi. Veljensä kuoltua Matti Kämäräinen otti sisarensa pojat Juho ja Matti Itkosen ottopojikseen. Juho Itkosesta tulikin Kämäräisen kauppohenkilökunnan omistaja ja samoin Kommilan tilan haltija. Juho Itkosen perillisiltä tehdas osti tilan.

Juho piti kauppaa Kommilassa kuolemaansa eli vuoteen 1916 saakka. Matti perusti liikkeensä vuonna 1875 Taulumäen puolelle. Pekan (Petterin), Jussin ja H. Itkosen löydämme Leppävirralle 1800-luvun jälkipuoliskolla perustetun Höyrysaha-Osakeyhtiön johdosta.

Viinakaupalla suunnitteli elantoaan hankkivansa Adam, joka anoi jo vuonna 1870 lupaa viinanmyynnille Leppävirralla. Päätäjät kuitenkin tyrmäsivät hankkeen “tarpeettomana ja turmiollisena”. Tahvon tavoitteena oli perustaa Heinäveden Kuittuan kylälle kestikievari. Hänellä olisi ollut talo tarjottavana Savonlinnan ja Rummukalan tien risteyksessä. Kuopion Kelloniemessä piti 1900-luvun alussa majataloa Elias. Maanviljelijä Otto hankki leipäänsä kuljettamalla 25 vuotta hevospostia ja viisi vuotta kirkonkylän postia.

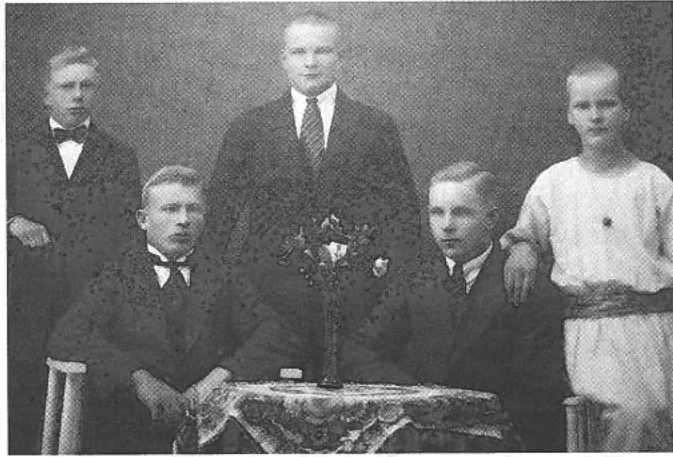
Luottamustoimia ja maanviljelystä

Lukuisat Itkokset ovat saaneet elämänsä aikana erilaisia luottamustehtäviä. Osittain asemansa perusteella luottamustehtäviin valikoituivat kauppiat Herman ja Pekka sekä Juho ja Matti, tehtailijat Matti ja Matti J. sekä lasimestari Lars. Kansalaistoimintoihin osallistuminen on tuonut paikan historiankirjojen sivuilla Kallelle, Teuville, Tyynelle (1930-luvun lottia) ja Idalle (Luttilan koulun johtokunnan jäsen 1896) sekä Veikolle, Otolle, Rietille, Villelle, Juholle ja L. Itkoselle.

Kalle toimi Leppävirralla muun muassa maamiesseurassa, vaivashoitohallituksessa, lakkokomiteassa ja nuorsuomalaisena esitelmäsihteerinä. Teuvo toimi 1970-luvulla Leppävirran hevosystäväinseurassa. Leppävirran Virin perustajajäsen ja johtokunnan jäsen oli puolestaan Veikko.

Vehmasmäen Nuorisoseurassa vaikutti 1930-luvulla Juho. Työväenliikkeen riennoissa ahersivat Otto, Rieti ja L. Itkonen. Otto oli Varkauden Sosialistisen Nuoriso-osaston ensimmäinen sihteeri (1923). Vuosina 1919–1929 sosialidemokraattisena kansanedustajana toiminut Rieti kävi puhujamatkalla Varkaudessa. L. Itkonen käskytti Varkauden punakaartia vuoden 1918 kansalaisodassa. Sotasurmaprojektin tietojen mukaan Varkaudessa ammuttiin punaisten joukoissa sotaan osallistunut uunisepän oppilas Lauri Oiva Kristianinpoika Itkonen, joten kyseessä lienee sama henkilö.

Maataloudessa toimineita Itkosia löytyi kaikkiaan 12 kappaletta. Aakkosjärjestykseen kirjattuna maasta leipäänsä hikoilivat Aatami (1840-luvun Leppävirta), Esko (1760-luvun Kotalahti), Heikki (1860-luvun Leppävirta), Juho (1880-luvun Leppävirta), Lauri (1880-luvun Leppävirta), Matti (1990-luvun alun Varkaus), Mikko (1780-luvun Karvio), Otto (Leppävirta), Paavo (1700-luvun Leppävirta), Pekka (1860-luvun Tanskansalo), Pentti (1970-luvun Varpaisjärvi) sekä Petteri (1850-luvun Leppävirta). Koska kaikkien maanviljelijöiden nimiä ei kuntahistorioihin paineta, on edellä mainittujen henkilöiden täytynyt menestyä viljelypuuhissaan tai olleen muuten vaikuttavia henkilöitä paikkakunnalla.

*Itkosia
vuonna 1926.
Takana vas.
Otto, Vilho
ja Tyyne,
istumassa Onni
ja Uuno.*

*Itkosia
vuonna 1938.
Takana vas.
Oili, Aune, Vilho,
Uuno ja Otto,
edessä Tapio,
Seppo, Anneli,
Erkki ja Reino.*

*Itkosten sukua
vuonna 1953.
Takana vas.
Tuula ja Anneli,
istumassa Veijo,
Vilho, Terttu ja
Kalevi.*

Oppineita ja virkamiehiä

Sivistystä hankkineiden Itkosten ladunavaajaksi on kirjautunut jo vuonna 1882 oppikoulutiensä aloittanut Johan Emil. Varkauden yhteislyseon ensimmäisinä ylioppilaina nostivat valkolakin päähänsä vuonna 1930 Ilma, Juho ja Viljo. Naisopettajana kansien väliin ylsivät Maria ja Milda Maila. Akilles oli ensimmäisiä Leppävuiran yhteiskoulun kasvatteja ja pääsi ylioppilaaksi Varkaudessa vuonna 1952. Sivistystä hankkinut oli myös keksijäksi mainittu Risto, jonka 1860-luvulla tekeillä ollut kuokkimakone jäi lopulta keskeneräiseksi.

Aineistosta löytyy kuusi virkamiestä. Herman hakeutui 1910-luvun lopulla Suonenjoelta Joensuuhun puutarhuriksi. A. Itkonen toimi 1900-luvun alkupuolella isännöitsijänä Karttulassa. Niin ikään A. Itkonen oli Kuopion maalaiskunnan pitkäaikainen viranhaltija toimien tehtävässä vuosina 1922–1930. U.V. Itkonen vaikutti 1900-luvun alun Varkaudessa rakennusmestarina ja palokunnan alipalomestarina. Kaksi mainintaa on saanut osakseen Martti, joka toimi vuosina 1933–1936 kunnankirjurina Varpaisjärvellä. Kunnankirjurina ahersi myös Martti, joka kuitenkin siirtyi Heinäveden työtehtävästään kunnallisliiton palvelukseen.

Lahjoittajia, urheilijoita ja muita

Itkosten parista on löytynyt myös anteliasta väkeä. Kuusi aineiston Itkosta on kirjautunut historiateoksissa lahjoittajien tai vuokraajien jaloon kaartiin. Aatami lupasi Leppävuiralla 1940-luvulla vuokrata tilat sairastuvalle. 1900-luvun alussa Kalle lahjoitti Leppävuiralla koulutalon tontin. Tehtailija Matti vuokrasi urheiluseura Virille hyppymäkialueen. Veikko puolestaan osoitti anteliaisuuttaan lahjoittamalla hyppymäen rakentamiseen tarvittavan puutavaran. Varpaisjärveläisiä lahjoittajia olivat Pentti ja Timo, jotka lahjoittivat Seuratapayhdistykselle tontin. Lahjoituksen arvoa korosti se, että tontilla oli Paavo Ruotsalaisen aikainen kaivo.

Urheilijoina ovat kunnostautuneet Erkki, Hannu ja Vilho. Erkki oli Varkauden Tarmon 1940-luvun parhaita nyrkkeilijöitä. Hannu kunnostautui saman seuran riveissä juoksijana. Vilho eli Pikku-Ville voitti 1940-luvun vuosina painin Suomen mestaruuden. Talollinen ja ravimies Heikki mainitaan vuoden 1865 talviravien voittajana.

Sekalaisin ansioin nimensä historiankirjoihin ovat saaneet kaksi Mattia, Niilo, Ville, Emil ja E. Itkonen. Matti tulee tutuksi vuodelta 1745 Leppävuiran käräjiltä henkikirjoittamattomana. Toinen Matti työskenteli vuonna 1858 Sorsakosken sahalla. Ville muutti Ruotsiin vuonna 1900. Niilo leikkasi vuonna 1703 Leppävuiran Kotalahdessa ammattikutojatar Anna Purattaren 27 kyynärää pitkän kuteen. Varpaisjärven historiateos kertoo, että työväenyhdistys sai tontin E. Itkosen ja korjauspajan välisen tien varrelta. 1500- ja 1600-lukuja käsittelevästä historiankirjoituksesta löytyvät Antti (1557), joka nimettiin Tavinsalmen veronmaksajaksi, ja Lauri (1673), joka työskenteli Varkauden kruununkalastamolla.

Itäsuomalaiset Itkoset

Historiateoksista löytyneistä Itkosista sekä heidän erilaisista tehtävistä ja toimistaan voidaan tehdä muutamia yhteenvedonomaista johtopäätöksiä. Ensinnäkin Itkosia on kirjautunut teosten kansien väliin runsaanlaisesti. Löydetty 65 Itkosta ja 84 toimijamainintaa on aineistoa ajatellen koko lailla paljon. On syytä olettaa, että myös myöhemmin ilmestyneissä historiateoksissa Itkoset ovat hyvin edustettuina. Esimerkiksi vuonna 2004 ilmestyneen, kirjoittamani Varkautelaisten vuosisata -teoksen henkilöhakemistosta löytyy kahdeksan Itkosta, joista osa on jo edellä tullut esitellyksi.

Toiseksi Itkoset ovat vaikuttaneet itäisessä Suomessa pitkäaikaisesti. Ensimmäinen maininta löytyy Tavinsalmen veronmaksaja-Antista 1500-luvulta. Tämän jälkeen Itkosia esiintyy jokaisella vuosisadalla, ja

mitä lähemmäksi nykypäivää tullaan, sitä useammalla vuosikymmenellä. Kyseinen ilmiö todistaa osaltaan, että Itä-Suomessa on elänyt ja elää edelleenkin runsaasti Itkosia.

Kolmanneksi Itkosten voidaan katsoa olleen koko lailla “sekalaista seurakuntaa”. Mukaan on mahtunut niin tehtailijoita ja yrittäjiä kuin painijoita ja kuokkimakoneen keksijöitä. Itkosten ei-säätyläisyys on merkinnyt sitä, että pysyviä yhteiskunnallisia asemia Itkosilla ei ole ollut. Suvun jäsenten on pitänyt raivata tiensä yhteiskunnallisiin asemiin vaivalla ja yrittämisellä.

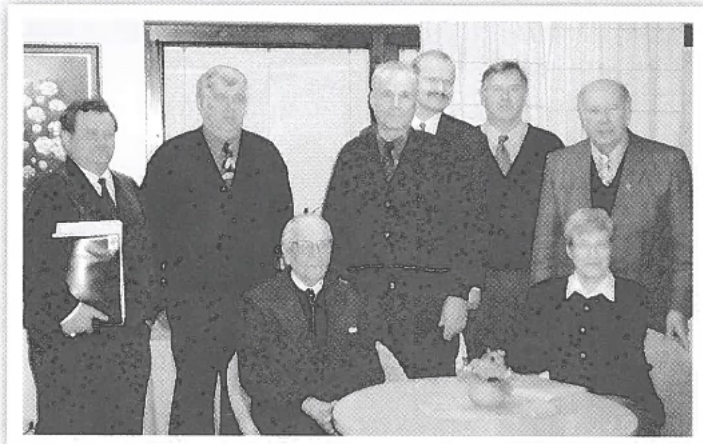
Neljänneksi voitaisiin arvella ainakin osan Itkosista olleen sosiaalisella mielenlaadulla varustettuja. Itkosiahan on toiminut niin kauppiaina kuin muinakin yrittäjinä. Yhteisöllisistä pyrkimyksistä viestivät myös tehdyt lahjoitukset.

Viidenneksi voimme nähdä, kuinka historiankirjoihin nimensä saaneet Itkoset ovat valtaosin miessukupuolen edustajia. Tähänkin on olemassa omat syynsä. Paikallishistorioiden katseet ovat kohdistuneet painokkaasti miesten elämämpiireihin, mitä kuvastavat edellä tarkastellut henkilöiden ammattinimikkeet ja asemat. Naisten esiintymisen niukkuutta saattaa selittää osaltaan myös se, että moni kyyvykäs nais-Itkonen on avioliiton myötä ottanut itselleen uuden sukunimen.

Itkoset ovat toki jättäneet jälkensä muuhunkin kuin paikallishistorioiden sivuille. Kiinnostavaa olisi tarkastella vaikkapa sitä, missä määrin Itkosia löytyy valtakunnallisesta historiankirjoituksesta. Myös eri elämänalueittainen jäljitystyö voisi tuottaa yllätyksellisiä tuloksia. Vuonna 2008 ilmestynyt professoriliiton matrikkeli kertoo viiden Itkosen toimineen tai toimivan professorina maamme yliopistoissa. Otavan kirjailijataallista puolestaan löytyvät kirjailijat Juha ja Jukka. Niinpä Itkosten merkitys ei näytä jääneen vähäiseksi yliopisto- ja kulttuuripiireissä.

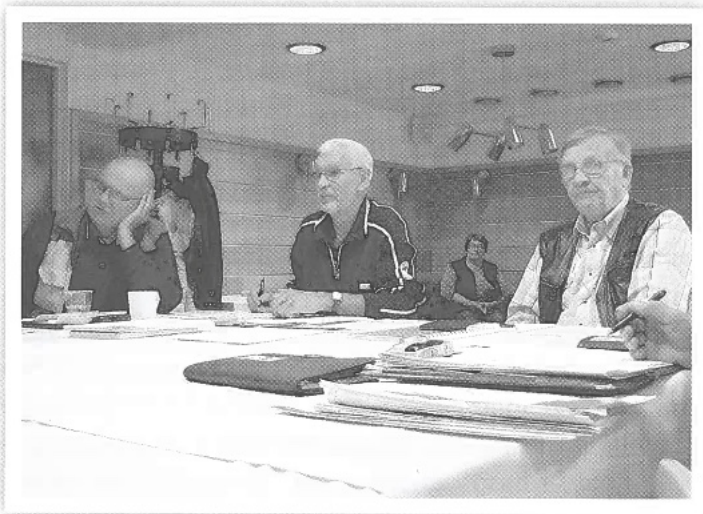
Jälkipolvea Antti Itkosen 1910-luvulla rakentaman myllyn raunioilla Leppävirran Naaponkoskella. Kuva on vuodelta 1955.

*Itkosten
sukukunnan
hallitus
vuonna 1997.*

*Itkosten
sukukunnan
hallituksen
kokous
vuonna 1998.*

*Sukukirjaa pohtivat rahastonhoitaja Risto Itkonen,
puheenjohtaja ja sukukunnan esimies Eero Itkonen
sekä varapuheenjohtaja Matti Itkonen hallituksen
kokouksessa Varkaudessa syksyllä 2011.*

Hannu Itkonen:

Itkosten jälkiä itäisen Suomen historiankirjoituksessa

Perinteen merkityksen väitetään ohenneen ratkaisevasti. Totta onkin, että muuttuvassa maailmassa aiempien sukupolvien elämänohjeistukset ja normistot eivät toimi entiseen tapaan. Asia ei kuitenkaan ole aivan näin yksiselitteinen. On käynyt nimittäin niin, että perinne on alkanut kiinnostaa ihmisiä uudella tavoin, mikä näkyy kiinnostuksen suuntautumisena vanhoihin asioihin ja aiemmin tapahtuneeseen.

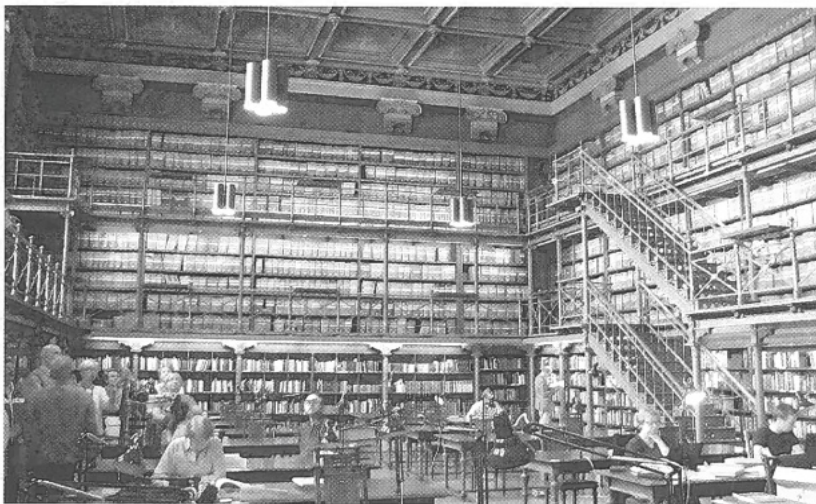
Innostus oman suvun vaiheiden selvittämiseen on yksi virinnee kiinnostuksen kohteista. Sukujen ympärille on perustettu lukuisia sukuseuroja, sukututkijat ahertavat arkistoissa, sukutapaamisia järjestetään ahkerasti ja monet suvut ovat tuottaneet omien vaiheiden kuvauksia ja erilaisia sukuselvityksiä.

Sukutyö ja kaikinainen aherrus suvun parissa on entistäkin kirjavampaa. Enää ei määritellä tiukkaipoisesti, miten suvun vaiheisiin tulee kajota. Sukutyön laajeneminen on merkinnyt sitä, että pohdintojen kohteeksi ja tekemisen muodoiksi on kehkeytynyt aivan uudenlaisia asioita. Sukuharrastuksen arkipäiväistyessä siitä on tullut uudella tavoin kiinnostavaa, ja yhä useammat ovat löytäneet tekemistä oman sukuhistorian selvittelyssä ja taltioinnissa.

Yhteiskuntatutkijat ovat esittäneet ihmisten elämänvalintojen yksilöllistyneen. Näin lienee jälkiteollisissa yhteiskunnissa käynytkin. Itse asiassa juuri suvun vaiheiden parissa ahertaminen soveltuu oivalliseksi esimerkiksi paitsi omien juurien etsimisestä myös laajempien yhteiskunnallisten ilmiöiden hahmottamisesta. Omien juuriensa ja aiempien sukupolvien tekemisten jäljittämällä ihmisen on helpompi paikantaa itseään sukupolvien ketjuun ja nykytodellisuuteen.

Sukutyön muodot

Suvun parissa ahertaminen voidaan nimetä sukutyöksi, vaikkakin toiminta toteutuu useimmiten vapaa-ajalla. Harvalla on mahdollista liittää sukuharrastuksensa esimerkiksi ansiotyöhön tai saada sukutekemisistään rahallista korvausta. Sukutyön voisi jaotella kolmenlaiseksi puurtamiseksi eli suvun merkittävyyden ja kyvykkyuden osoittamiseksi, sukupuutyöksi ja suvun sosiaalishistoriaksi.

Itkosia tutustumassa Valtionarkistoon kesällä 2010.

Oman suvun merkittävyyden ja kyvykkyyden osoittamisella on pitkä historiansa. Aiemmin tämänkaltaisen toiminnan omivat yhteiskunnan yläkerrokset. Etenkin aatelisten "toimenkuvaan" kuului jo lähtökohtaisesti oman suvun sukupolvien mainetekojen korostaminen. Aateliset olivat myös edelläkävijöitä erilaisten sukutavaroiden tuotannossa. Jokaisella aatelissuvulla kuului olla muun muassa oma sukuvaakunansa.

Oman suvun merkittävyyden osoittaminen on ollut yksi erottautumisen keino, jolla on säädelty sosiaalisia suhteita. Ylemmyyden kiinnittäminen perittyihin tai hankittuihin ominaisuuksiin antoi luvan säilyttää suvun hankittu asema entisellään tai jopa kohentaa sitä. Suvun säilyessä merkittävänä tai sukulaisten kavutessa ahkeruudellaan ylemmäksi sosiaalisessa asteikossa merkitsi se vallan ja hallintamahdollisuuksien säilymistä omissa käsissä.

Toiseksi sukutyön muodoksi voidaan nimetä sukupuutyöksi, jota myös sukututkimukseksi kutsutaan. Sukupuutyössä suvun aiemmista sukupolvista kiinnostunut henkilö kiipeää tai pikemminkin laskeutuu puun haaroja pitkin tutustuen järjestyksessä aiempien sukulaisten syntymä- ja kuolinajankohtiin sekä mahdollisiin muihin esille nouseviin tietoihin. Arkisto- ja muu lähdeponnistelu tuottaa parhaimmillaan makoisia yllätyksiä. Jo sinällään sukulaissuhteiden tunnistaminen on palkitsevaa. Alan aktiivinen harrastaja voi tietää henkilön edeltäjästä konsanaan enemmän kuin tämä itse.

Sukututkimuksella eli genealogialla on jo pitkät perinteet. Ihmisten eliniän karttuessa sukututkimuksesta on tullut etenkin varttuneempien ihmisten kiinnostuksen kohde, joskin genealogien joukkoon mahtuu kaikenikäistä väkeä. Viime aikoina sukututkimukseen liittyen on käyty vilkasta keskustelua henkilötietojen saatavuudesta.

Kolmas sukutyön muoto on suvun sosiaalishistorian tallentaminen. Tässä sukutyön muodossa ei tyydytä pelkästään sukuun laatimiseen, vaan suvun vaiheista halutaan kerätä laajemminkin erilaisia tietoja. Sukuseurojen tapaamisissa ja jopa pienemmissäkin sukua kokoavissa tilaisuuksissa muistellaan niin suvun merkkihenkilöitä kuin "mustia lampaitakin".

Suvun sosiaalishistoriaa tallennettaessa sukulaisten tekemiset kiinnittyvät sekä tiettyihin ajankohtiin että paikkoihin. Oman sukuni vaiheet sijoittuvat Itkosille tyypillisesti itäiseen Suomeen, Leppävirran, Heinäveden ja Varkauden maisemiin. Sukukunnan tietojen mukaan vielä tänäkin päivänä kolmasosa Itkosista asuu Kuopion, Leppävirran ja Varkauden alueella. Samansuuruinen joukko Itkosia löytyy pääkaupunkiseudulta. Loput Itkokset ovat hajallaan eri puolilla Suomea. Työmatkoillani tehdyt puhelinluetteloiden koeselaukset ovat osoittaneet, että Itkokset asuttavat laajasti Suomenniemeä.

Itkosten jäljitys

Tämän artikkelin luonne on kolmannen sukutyön muodon kaltainen eli olen jäljittänyt Itkosia yhteiskunnallisina toimijoina. Menetelmänä olen käyttänyt pääasiassa kuntahistorioiden lähdeluetteloiden luentaa. Historioiden henkilöhakemistoista olen poiminut kaikki Itkokset. Tämän jälkeen olen lähemmin tutustunut kunkin löytämäni Itkosen tekemisiin. Ja varsin monenlaisin ansioin Itkokset ovat saaneet nimensä historiankirjojen kansien väliin.

Aineistoni olen koonnut kuntahistorioista sekä joistakin muista historiateoksista. Kuntahistoriat osoittautuivat oivalliseksi aineistolähteeksi paristakin syystä. Ensinnäkin lähes kaikki kuntahistoriat sisältävät henkilöhakemiston. Paikallishistorioiden luonne on nimittäin sellainen, että kunnalliset päättäjät ovat halunneet nimensä teokseen, ja näin henkilöhakemisto on myös palvellut ansioituneiden toimijoiden jäljittämistä. Toiseksi kuntahistorioihin kirjautuneet toimijanimet eivät ole kansien välissä ilman henkilön laajempaa esittelyä. Vähintäänkin historioissa on kerrottu henkilön ammatti. Monesti henkilön tekemisiä on kuvattu laajemminkin.

Kuntahistorioita poimin käsiini Joensuun yliopiston, Joensuun kaupungin ja Varkauden kaupungin kirjastoista. Selailin läpi kaikkien hyllystä löytyneiden itäsuomalaisten paikallishistorioiden henkilöhakemistot. Itäsuomalaisten Itkosten jäljitystyölle oli hyödyksi se, että teoksia oli kirjoitettu Kuopion, Leppävirran, Heinäveden ja Varkauden vaiheista. Näin Itkosten tärkeimmät asutusalueet tulivat aineistonkeruun piiriin. Muita käyttämiäni teoksia olivat lähinnä järjestöelämää käsittelevät tarinat, joskin niissä henkilöhakemistojen mukana oleminen oli paljon harvinaisempaa. Aineistonkeruun toteutin vuoden 1997 keväällä.

Kahlaamieni historiateosten sivuilla pääsin tutustumaan 65 Itkoseen. Toimijamainintoja kyseisistä henkilöistä löytyi 84 kappaletta. Luokittelin historianlehdille päässeet Itkoset yhdeksään luokkaan. Näin paljastui se laaja toimintakenttä, jossa Itkoset ovat vaikuttaneet. Suluissa oleva luku kertoo mainintojen määrän:

1. yrittäjät (21)
2. kansalaistoimijat (20)
3. maataloudessa toimineet (12)
4. sivistystä hankkineet (7)
5. virkamiehet (6)
6. sekalaiset toimijat (6)
7. lahjoittajat (6)
8. urheilijat (4)
9. 1500- ja 1600-lukujen vaikuttajat

Seuraavassa esittelen lähemmin tapaamiani Itkosia edellä esitettyyn luokitteluun väljästi tukeutuen.

Yrittäjät ja tehtailijat

Jäljitystyö osoitti, että Itkoset ovat olleet varsin yritteliästä väkeä. Yrittäjinä ja varhaisina käsityönharjoittajina toimivat Petteri, Risto, Lars ja Robert. Petterille myönnettiin vuonna 1851 Leppävirralla privilegio englantilaisen nahkuriverstaan perustamiselle. Risto sai puolestaan samanaikaisesti Petterin kanssa privilegion karstatehtaalle Kotalahteen. Lars vaikutti Joensuussa lasimestarina ja karstaajana.

Itkosten kaksi Mattia hankkiutuivat tehtailijoiksi. Leppävirran historiateoksen toinen osa mainitsee tehtailija ja kamreeri Matti Itkosen. Matti J. lienee Matti Juho Itkonen eli tehtailija Varkauden seudulta. Suurlakon jälkeen Matti J. pystytti Mäntylän tilan alueelle konepajan, jossa pääasiassa korjailtiin höyrylaivoja. 1920-luvulla konepajan toiminta hiipui, sillä suurteollisuuden noustessa pienimuotoiselle konepajatoiminnalle ei ollut entisenlaista tilausta.

Kauppiaat ja majoittajat

Itä-Suomen Itkoset ovat kunnostautuneet myös kauppiaana. Herman toimi kauppiaana, hallintovirkakunnan kasöörinä ja säästöpankin johtokunnassa Leppävirralla. Pekka piti kauppaa 1870-luvulla niin ikään Leppävirralla. Jussin kauppiasura sijoittuu 1920-luvun Varkauteen.

Varkaudessa vaikuttivat kauppiaana myös Juho ja Matti. Hannu Soikkanen kuvaa vuonna 1963 ilmestyneessä Varkauden historiassa veljesten vaiheita seuraavin sanankääntein: “Kommilan kartanon veljeksistä tuli sittemmin Varkauden ensimmäisiä kauppiaita, joilla oli kolmekin liikettä yhtä aikaa.” Tilan nimi Immola muuttui suunnilleen 1860-luvulla ensin Kommintaipaleeksi ja sitten Kommilaksi. Veljensä kuoltua Matti Kämäräinen otti sisarensa pojat Juho ja Matti Itkosen ottopojikseen. Juho Itkosesta tulikin Kämäräisen kauppojen omistaja ja samoin Kommilan tilan haltija. Juho Itkosen perillisiltä tehdas osti tilan.

Juho piti kauppaa Kommilassa kuolemaansa eli vuoteen 1916 saakka. Matti perusti liikkeensä vuonna 1875 Taulumäen puolelle. Pekan (Petterin), Jussin ja H. Itkosen löydämme Leppävirralle 1800-luvun jälkipuoliskolla perustetun Höyrysaha-Osakeyhtiön johdosta.

Viinakaupalla suunnitteli elantoaan hankkivansa Adam, joka anoi jo vuonna 1870 lupaa viinanmyynnille Leppävirralla. Päätäjät kuitenkin tyrmäsivät hankkeen “tarpeettomana ja turmiollisena”. Tahvon tavoitteena oli perustaa Heinäveden Kuittuan kylälle kestikievari. Hänellä olisi ollut talo tarjottavana Savonlinnan ja Rummukkalan tien risteyksessä. Kuopion Kelloniemessä piti 1900-luvun alussa majataloa Elias. Maanviljelijä Otto hankki leipäänsä kuljettamalla 25 vuotta hevospostia ja viisi vuotta kirkonkylän postia.

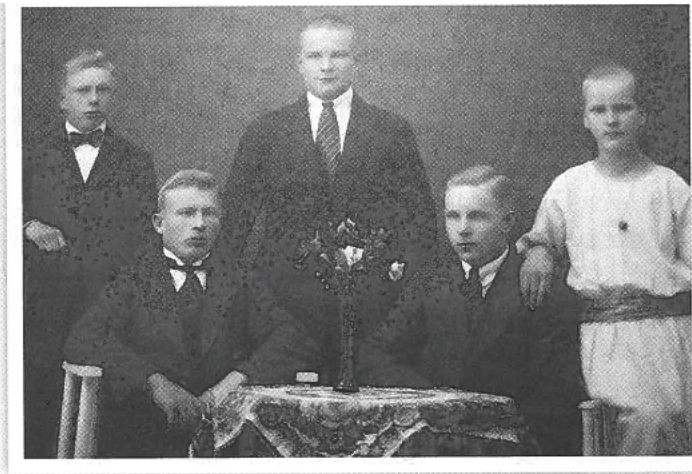
Luottamustoimia ja maanviljelystä

Lukuisat Itkokset ovat saaneet elämänsä aikana erilaisia luottamustehtäviä. Osittain asemansa perusteella luottamustehtäviin valikoituivat kauppiat Herman ja Pekka sekä Juho ja Matti, tehtailijat Matti ja Matti J. sekä lasimestari Lars. Kansalaistoimintoihin osallistuminen on tuonut paikan historiankirjojen sivuilla Kallelle, Teuville, Tyynelle (1930-luvun lottia) ja Idalle (Luttilan koulun johtokunnan jäsen 1896) sekä Veikolle, Otolle, Rietille, Villelle, Juholle ja L. Itkoselle.

Kalle toimi Leppävirralla muun muassa maamiesseurassa, vaivashoitohallituksessa, lakkokomiteassa ja nuorsuomalaisena esitelmäsihteerinä. Teuvo toimi 1970-luvulla Leppävirran hevosystäväinseurassa. Leppävirran Virin perustajajäsen ja johtokunnan jäsen oli puolestaan Veikko.

Vehmasmäen Nuorisoseurassa vaikutti 1930-luvulla Juho. Työväenliikkeen riennoissa ahersivat Otto, Rieti ja L. Itkonen. Otto oli Varkauden Sosialistisen Nuorisoseuran ensimmäinen sihteeri (1923). Vuosina 1919–1929 sosialidemokraattisena kansanedustajana toiminut Rieti kävi puhujamatkalla Varkaudessa. L. Itkonen käskytti Varkauden punakaartia vuoden 1918 kansalaissodassa. Sotasurmaprojektin tietojen mukaan Varkaudessa ammuttiin punaisten joukoissa sotaan osallistunut uunisepän oppilas Lauri Oiva Kristianinpoika Itkonen, joten kyseessä lienee sama henkilö.

Maataloudessa toimineita Itkosia löytyi kaikkiaan 12 kappaletta. Aakkosjärjestykseen kirjattuna maasta leipäänsä hikoilivat Aatami (1840-luvun Leppävirta), Esko (1760-luvun Kotalahti), Heikki (1860-luvun Leppävirta), Juho (1880-luvun Leppävirta), Lauri (1880-luvun Leppävirta), Matti (1990-luvun alun Varkaus), Mikko (1780-luvun Karvio), Otto (Leppävirta), Paavo (1700-luvun Leppävirta), Pekka (1860-luvun Tanskansalo), Pentti (1970-luvun Varpaisjärvi) sekä Petteri (1850-luvun Leppävirta). Koska kaikkien maanviljelijöiden nimiä ei kuntahistorioihin paineta, on edellä mainittujen henkilöiden täytynyt menestyä viljelypuuhissaan tai olleen muuten vaikuttavia henkilöitä paikkakunnalla.

*Itkosia
vuonna 1926.
Takana vas.
Otto, Vilho
ja Tyyne,
istumassa Onni
ja Uuno.*

*Itkosia
vuonna 1938.
Takana vas.
Oili, Aune, Vilho,
Uuno ja Otto,
edessä Tapio,
Seppo, Anneli,
Erkki ja Reino.*

*Itkosten sukua
vuonna 1953.
Takana vas.
Tuula ja Anneli,
istumassa Veijo,
Vilho, Terttu ja
Kalevi.*

Oppineita ja virkamiehiä

Sivistystä hankkineiden Itkosten ladunavaajaksi on kirjautunut jo vuonna 1882 oppikoulutiensä aloittanut Johan Emil. Varkauden yhteislyseon ensimmäisinä ylioppilaina nostivat valkolakin päähänsä vuonna 1930 Ilma, Juho ja Viljo. Naisopettajana kansien väliin ylsivät Maria ja Milda Maila. Akilles oli ensimmäisiä Leppävuiran yhteiskoulun kasvatteja ja pääsi ylioppilaaksi Varkaudessa vuonna 1952. Sivistystä hankkinut oli myös keksijäksi mainittu Risto, jonka 1860-luvulla tekeillä ollut kuokkimakone jäi lopulta keskeneräiseksi.

Aineistosta löytyy kuusi virkamiestä. Herman hakeutui 1910-luvun lopulla Suonenjoelta Joensuuhun puutarhuriksi. A. Itkonen toimi 1900-luvun alkupuolella isännöitsijänä Karttulassa. Niin ikään A. Itkonen oli Kuopion maalaiskunnan pitkäaikainen viranhaltija toimien tehtävässä vuosina 1922–1930. U.V. Itkonen vaikutti 1900-luvun alun Varkaudessa rakennusmestarina ja palokunnan alipalomestarina. Kaksi mainintaa on saanut osakseen Martti, joka toimi vuosina 1933–1936 kunnankirjurina Varpaisjärvellä. Kunnankirjurina ahersi myös Martti, joka kuitenkin siirtyi Heinäveden työtehtävästään kunnallisliiton palvelukseen.

Lahjoittajia, urheilijoita ja muita

Itkosten parista on löytynyt myös anteliasta väkeä. Kuusi aineiston Itkosta on kirjautunut historiateoksissa lahjoittajien tai vuokraajien jaloon kaartiin. Aatami lupasi Leppävuiralla 1940-luvulla vuokrata tilat sairastuvalle. 1900-luvun alussa Kalle lahjoitti Leppävuiralla koulutalon tontin. Tehtailija Matti vuokrasi urheiluseura Virille hyppymäkialueen. Veikko puolestaan osoitti anteliaisuuttaan lahjoittamalla hyppymäen rakentamiseen tarvittavan puutavaran. Varpaisjärveläisiä lahjoittajia olivat Pentti ja Timo, jotka lahjoittivat Seuratapayhdistykselle tontin. Lahjoituksen arvoa korosti se, että tontilla oli Paavo Ruotsalaisen aikainen kaivo.

Urheilijoina ovat kunnostautuneet Erkki, Hannu ja Vilho. Erkki oli Varkauden Tarmon 1940-luvun parhaita nyrkkeilijöitä. Hannu kunnostautui saman seuran riveissä juoksijana. Vilho eli Pikku-Ville voitti 1940-luvun vuosina painin Suomen mestaruuden. Talollinen ja ravimies Heikki mainitaan vuoden 1865 talviravien voittajana.

Sekalaisin ansioin nimensä historiankirjoihin ovat saaneet kaksi Mattia, Niilo, Ville, Emil ja E. Itkonen. Matti tulee tutuksi vuodelta 1745 Leppävuiran käräjiltä henkikirjoittamattomana. Toinen Matti työskenteli vuonna 1858 Sorsakosken sahalla. Ville muutti Ruotsiin vuonna 1900. Niilo leikkasi vuonna 1703 Leppävuiran Kotalahdessa ammattikutojatar Anna Purattaren 27 kyynärää pitkän kuteen. Varpaisjärven historiateos kertoo, että työväenyhdistys sai tontin E. Itkosen ja korjauspajan välisen tien varrelta. 1500- ja 1600-lukuja käsittelevästä historiankirjoituksesta löytyvät Antti (1557), joka nimettiin Tavinsalmen veronmaksajaksi, ja Lauri (1673), joka työskenteli Varkauden kruununkalastamolla.

Itäsuomalaiset Itkoset

Historiateoksista löytyneistä Itkosista sekä heidän erilaisista tehtävistä ja toimistaan voidaan tehdä muutamia yhteenvedonomaista johtopäätöksiä. Ensinnäkin Itkosia on kirjautunut teosten kansien väliin runsaanlaisesti. Löydetty 65 Itkosta ja 84 toimijamainintaa on aineistoa ajatellen koko lailla paljon. On syytä olettaa, että myös myöhemmin ilmestyneissä historiateoksissa Itkoset ovat hyvin edustettuina. Esimerkiksi vuonna 2004 ilmestyneen, kirjoittamani Varkautelaisten vuosisata -teoksen henkilöhakemistosta löytyy kahdeksan Itkosta, joista osa on jo edellä tullut esitellyksi.

Toiseksi Itkoset ovat vaikuttaneet itäisessä Suomessa pitkäaikaisesti. Ensimmäinen maininta löytyy Tavinsalmen veronmaksaja-Antista 1500-luvulta. Tämän jälkeen Itkosia esiintyy jokaisella vuosisadalla, ja

mitä lähemmäksi nykypäivää tullaan, sitä useammalla vuosikymmenellä. Kyseinen ilmiö todistaa osaltaan, että Itä-Suomessa on elänyt ja elää edelleenkin runsaasti Itkosia.

Kolmanneksi Itkosten voidaan katsoa olleen koko lailla “sekalaista seurakuntaa”. Mukaan on mahtunut niin tehtailijoita ja yrittäjiä kuin painijoita ja kuokkimakoneen keksijöitä. Itkosten ei-säätyläisyys on merkinnyt sitä, että pysyviä yhteiskunnallisia asemia Itkosilla ei ole ollut. Suvun jäsenten on pitänyt raivata tiensä yhteiskunnallisiin asemiin vaivalla ja yrittämisellä.

Neljänneksi voitaisiin arvella ainakin osan Itkosista olleen sosiaalisella mielenlaadulla varustettuja. Itkosiahan on toiminut niin kauppiaina kuin muinakin yrittäjinä. Yhteisöllisistä pyrkimyksistä viestivät myös tehdyt lahjoitukset.

Viidenneksi voimme nähdä, kuinka historiankirjoihin nimensä saaneet Itkokset ovat valtaosin miessukupuolen edustajia. Tähänkin on olemassa omat syynsä. Paikallishistorioiden katseet ovat kohdistuneet painokkaasti miesten elämänpireihin, mitä kuvastavat edellä tarkastellut henkilöiden ammattinimikkeet ja asemat. Naisten esiintymisen niukkuutta saattaa selittää osaltaan myös se, että moni kyvykäs nais-Itkonen on avioliiton myötä ottanut itselleen uuden sukunimen.

Itkokset ovat toki jättäneet jälkensä muuhunkin kuin paikallishistorioiden sivuille. Kiinnostavaa olisi tarkastella vaikkapa sitä, missä määrin Itkosia löytyy valtakunnallisesta historiankirjoituksesta. Myös eri elämänalueittainen jäljitystyö voisi tuottaa yllätyksellisiä tuloksia. Vuonna 2008 ilmestynyt professoriliiton matrikkeli kertoo viiden Itkosen toimineen tai toimivan professorina maamme yliopistoissa. Otavan kirjailijataallista puolestaan löytyvät kirjailijat Juha ja Jukka. Niinpä Itkosten merkitys ei näytä jääneen vähäiseksi yliopisto- ja kulttuuripiireissä.

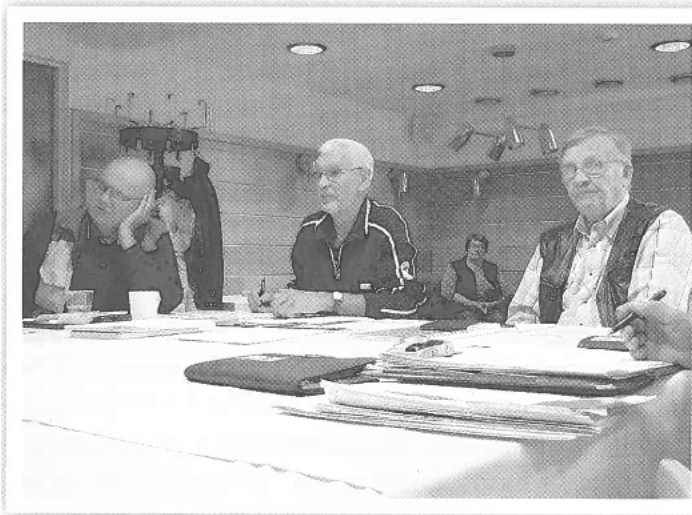
Jälkipolvea Antti Itkosen 1910-luvulla rakentaman myllyn raunioilla Leppävirran Naaponkoskella. Kuva on vuodelta 1955.

*Itkosten
sukukunnan
hallitus
vuonna 1997.*

*Itkosten
sukukunnan
hallituksen
kokous
vuonna 1998.*

*Sukukirjaa pohtivat rahastonhoitaja Risto Itkonen,
puheenjohtaja ja sukukunnan esimies Eero Itkonen
sekä varapuheenjohtaja Matti Itkonen hallituksen
kokouksessa Varkaudessa syksyllä 2011.*

Ensio Itkonen 1926–2010

Sukukuntamme perustaja- ja kunniajäsen

Koko maan tuntema liikennevalistaja Ensio Itkonen oli mukana hyvin monissa yhdistyksissä ja tapahtumissa elämänsä aikana. Syynä tähän oli hänen valloittava ja huumorin täyttämä persoonansa. Häneltä riitti aikaa myös sukukuntamme asioihin. Sukukunta olikin hänelle sydämen asia.

Enska oli mukana aivan alusta lukien. Savon Itkosten alkuperää selvittäneen Juho Vilho Itkosen aloitteesta pidettiin 18.3.1983 Enskan autokoululla tilaisuus, jossa lausuttiin Itkosten sukukunnan syntysanat. Kun sitten virallinen perustamiskokous pidettiin 23.4.1983, Enska valittiin itseoikeutetusti hallitukseen.

Sukukunnan esimies Antti Itkonen onnittelee Ensio Itkosta (TAULU 942) kunniajäsenyydestä 5.9.2009.

Siinä hän toimi yhtäjaksoisesti 25 vuoden ajan ollen koko ajan varapuheenjohtajana ja samalla sukukunnan varaesimiehenä.

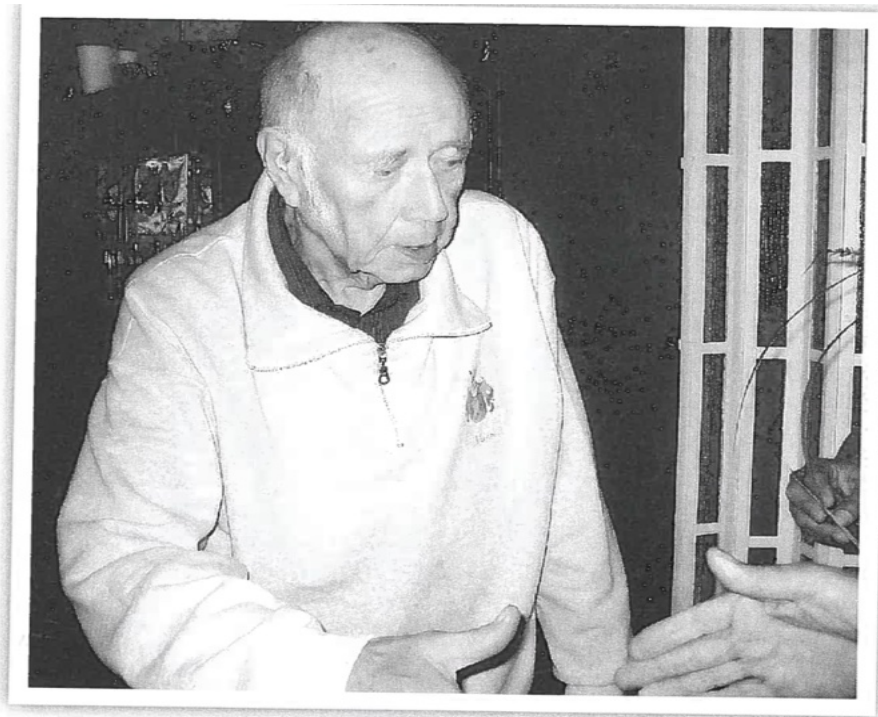
Enskan kausi päättyi vuonna 2009 pidettyyn sukukokoukseen. Hän oli pyytänyt vapautusta ikäänsä ja sairauteensa vedoten. Hän oli ollut aktiivisesti mukana jokaisessa sukukokouksessa, useissa juontajana ja seremoniamestarina, ja olisi mielellään osallistunut tähänkin.

Hän lähetti kokoukseen tervehdyksen ja valitti, että liikuntavaikeudet estivät tulon, mutta ilmoitti olevansa hengessä vahvasti mukana. Mieli pysyi virkeänä sairaudesta huolimatta.

Leppävirralla pidetyssä 25-vuotisjuhlakokouksessa Enska valittiin sukukunnan kunniajäseneksi. Kun hän ei päässyt mukaan, kävin viemässä onnittelukukat hänelle kotiin.

Sukukunta on merkinnyt myös minulle ja perheelleni paljon. Olemme tavanneet monia mielenkiintoisia henkilöitä, joista aikaisemmin ei ollut tietoa. Sukukunnan ansiosta myös meidän ja Enskan perheiden välille syntyi pitkä ja lämminhenkinen kanssakäyminen.

Enskan vaiherikas elämä päättyi loppuvuodesta 2010. Enska oli henkilö, jonka kanssa oli miellyttävä puuhailla sukukunnan asioissa 25 vuoden ajan. Samoin myös muissa yhteyksissä

Rehti kädenpuristus sinulle, Enska. Panoksesi sukukunnan hyväksi oli mittava.

Marja Itkonen-Kaila:

Lauri Arvid Itkonen

Inarin pappi ja tiedemies

Lauri Arvid Itkonen syntyi Kuopiossa 29.3.1865. Hänen vanhempansa olivat käsityöläinen Lauri Pietari Itkonen ja Maria Loviisa Puustinen. Vähävaraisen perheen lahjakas esikoispoika sai koulunkäyntiinsä ja myöhemmin teologisiin opintoihinsa taloudellista tukea Kuopion lääninarkkitehdilta Ferdinand Öhmannilta. Lauri Itkonen tuli ylioppilaaksi Kuopion lyseosta 1882, suoritti nopeasti jumaluusopillisen erotutkinnon ja vihittiin 22-vuotiaana papiksi Kuopion tuomiokirkossa.

Ensimmäisessä virkapaikassaan, Paltamon papinapulaisena, Lauri Itkonen tutustui Paltamon kunnankirjurin tyttäreeseen Amanda Karjalaiseen ja solmi tämän kanssa avioliiton 1887. Ajan mittaan perheeseen syntyi kolmetoista lasta, seitsemän poikaa, joista yksi kuoli pienenä, ja kuusi tytärtä. Paltamosta Lauri Itkonen siirtyi ensin armovuoden saarnaajaksi Sotkamoon ja sieltä 1889 kappalaiseksi Pulkkilaan. Täällä hän toimi kymmenen vuotta. Perheen kasvaessa toimeentulo kävi niukaksi, kun hallakin vieraili usein pappilan pelloilla, ja Lauri Itkonen ryhtyi hakeutumaan muualle. Pidettyään tuloksetta vaalisaarnan Kuusamossa ja Alatorniolla hän päätti pyrkiä papiksi Inariin, sillä Lappiin saattoi päästä kirkkoherraksi ilman vaalisaarnaakin, jos suorittaisi yliopistossa tutkinnon saamen kielessä. Itkonen ryhtyi opiskelemaan inarinsaamea kahden siitä julkaistun tutkimuksen avulla, ja suoritettuaan Helsingissä tutkinnon professori Arvid Genetzille hän sai nimityksen Inarin kirkkoherraksi.

Jo seitsenlapsiseksi kasvaneen perheen muutto Pulkkilasta Inariin tapahtui huhtikuussa 1899. Matkanteko oli hidasta: ensin runsaan viikon kestävä rekimatka Kittilään ja sieltä kolmipäiväinen matka porokyydissä Inariin. Laajassa Inarin seurakunnassa oli tuohon aikaan noin 1500 asukasta, joista enemmistö oli saamelaisia. Vuonna 1888 oli Inarijärven rannalle Juutuanjoen suulle valmistunut uusi kirkko ja pappila, ja inarilaisia siihen asti palvellut, 1760 rakennettu Pielpajärven erämaakirkko oli jäänyt pois käytöstä.

Lauri Itkonen opetteli inarinsaamea myös käytännössä niin hyvin, että pystyi käyttämään sitä saarnoissaan ja opetuksessaan. Hän piti saamelaisille rippikoulua talvisin ja suomenkielisille kesäisin. Hän myös käänsi kahden paikallisen kielimestarinsa avulla inarinsaameksi katkismuksen, raamatunhistorian ja erään hartauskirjasen.

Saamen kielen ohella Itkosen kiinnostuksen kohteena oli Vanhan testamentin alkukieli heprea. Hän teki Inarista käsin peräti kaksi opintomatkaa Leipzigiin, jossa hän syvensi heprean tietojaan ja tutki Vanhan testamentin eksegetiikkaa ja metriikkaa. Suomalaisen Tiedekatemian toimituksissa julkaistiin neljä hänen tutkimustaan, jotka käsittelivät eräitä Jesajan kirjan jaksoja.

Inarin kirkkoherran tehtäviin kuului käydä kerran kesässä pitämässä jumalanpalveluksia Ivalojoen kullanhuuhtojille. Kesällä 1912, kun Lauri Itkonen oli parhaillaan saarnamatkalla Kultalan seudulla, Inarin pappila tuhoutui tulipalossa perustuksiaan myöten. Kirkonkirjat ehdittiin pelastaa, mutta tulen saaliiksi jäi mm. koko Itkosen saameksi kääntämien kirjojen varasto. Papin perhe majoittui palolta säilyneeseen pirttirakennukseen, kunnes pääsi jouluaattona 1913 muuttamaan uuteen, kirkkoherran itsensä suunnittelemaan pappilaan (se tuhoutui sittemmin talvisodan pommituksissa samoin kuin kirkkokin).

Kauan ei perhe kuitenkaan ehtinyt asua uudessa pappilassa. Nuorempien lasten kouluttamisen vuoksi – vanhimmat olivat käyneet koulunsa Oulussa – oli jo harkittu hakeutumista etelämmäksi, ja talvella 1914 tarjoutuikin yllättävä tilaisuus siirtyä kirkkoherraksi Vihtiin. Huhtikuussa tapahtui koko perheen muutto Inarista, ja vappuna 1914 Lauri Itkonen astui siellä uuteen virkaansa, jota hän hoiti kuolemaansa asti.

Vihdin kirkkoherra joutui luotsaamaan seurakuntaansa myös sisällissodan vaikean ajan yli. Hänen omakaan perheensä ei säästynyt sodan traagisuudelta, sillä yksi pojista, luonnontieteitä opiskeleva Arvo Johannes (s. 1893), surmattiin Vihdissä huhtikuussa 1918.

Vuonna 1923 Lauri Itkoselle myönnettiin Helsingin yliopistossa teologian kunniatohtorin arvo, tunnustukseksi hänen "toiminnastaan tieteen, kirkon ja sivistyksen hyväksi". Hän oli mm. Suomen Tiedeakatemian, Kirkkohistoriallisen Seuran ja Itämaisen Seuran jäsen sekä raamatunkäännöskomitean varajäsen. Hän kuoli Helsingissä 3.6.1925, vain runsaat kaksi kuukautta 60-vuotispäivänsä jälkeen.

Lauri Itkosen työtä saamelaisten ja heidän kielensä ja kulttuurinsa parissa jatkoivat useat hänen pojistaan. Veljeksistä vanhin, Ilmari Itkonen (1888–1972), toimi Enontekiön nimismiehenä ja Lapin asiain esittelijänä Oulun lääninhallituksessa. Toivo (T.I.) Itkonen (1891–1968), kansatieteilijä ja Lapin tutkija, julkaisi suurteokset Suomen lappalaiset vuoteen 1945 (1948) ja Koltan- ja kuolanlapin sanakirja (1958) sekä lukuisia muita Lapin-aiheisia tutkimuksia. Tuomo Itkonen (1894–1984) toimi pitkään isänsä tavoin kirkkoherrana Inarissa sekä myöhemmin Kemin maaseurakunnassa ja lopuksi Inarin saamelaisten kristillisen kansanopiston johtajana; hän oli myös tuottelias Lapin-kirjailija. Perheen nuorimmainen, akateemikko Erkki Itkonen (1913–1992), oli suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen professori ja erityisesti inarinsaamen tutkija.

Lauri Arvid Itkonen. (TAULU 1640)

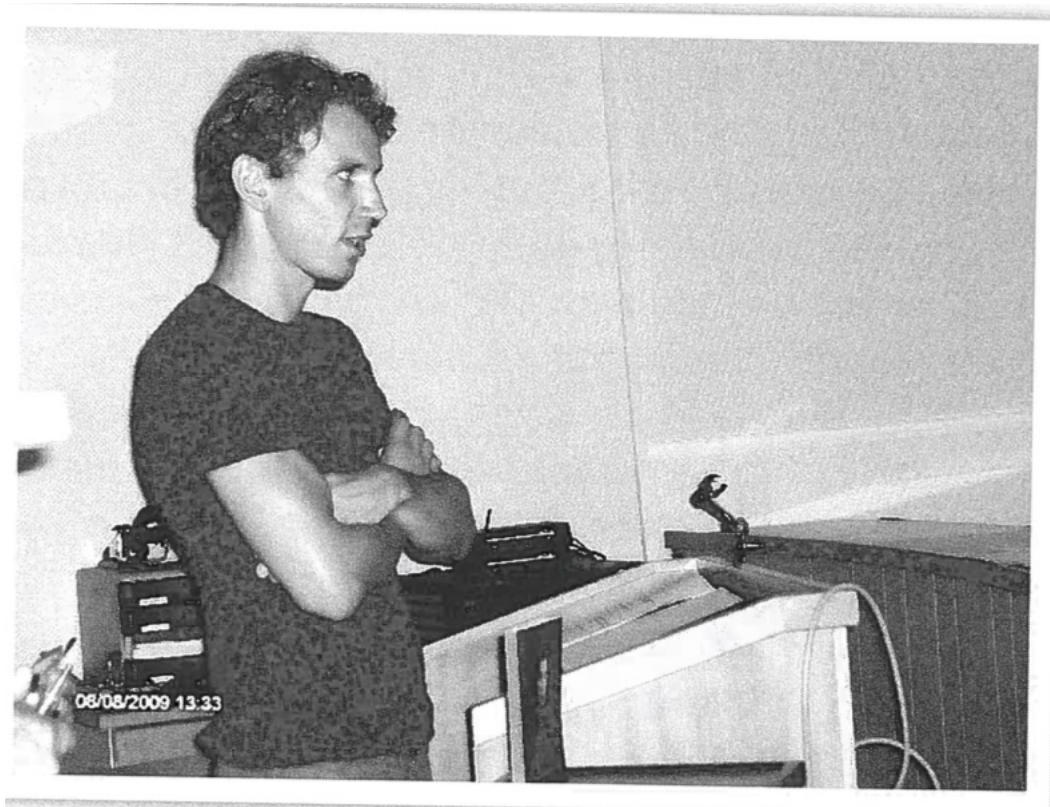
Kirjoittaja on Toivo (T.I.) Itkosen tytär, kunniatohtori, palkittu suomentaja, joka on kääntänyt runsaasti kirjallisuutta eri kielistä ja ollut mukana mm. raamatun käännöstoissä.

Juha Itkonen:

Sukujuuria etsimässä

Lähdin etsimään juuriani. Tiesin niiden löytyvän syvältä Suomesta, Savon sydäimestä. Olin kuullut puhuttavan myös Leppävirralla sijaitsevasta sukukivestä. Nuorena miehenä en tuntenut erityistä tarvetta lähteä ihaillemaan tätä monumenttia. Vasta joskus kolmenkymppin jälkeen ainutkertaisen minuuden huuma hellitti sen verran, että ylipäättään pystyin käsittämään kuuluvani johonkin sukuun. Kun kutsu tänä kesänä kävi sukkokokoukseen, päätin siis toimia. Sain jopa houkuteltua matkaan veljeni ja siskoni. Niin me siis istuimme vieretysten isän auton takapenkillä yhtä aikaa lapsina ja aikuisina, aivan niin kuin pari vuosikymmentä sitten, matkalla selvittämään mistä oikeastaan olemme kotoisin.

Sukukokoukset eivät varmaan koskaan ole räväkästi käynnistyviä tilaisuuksia. Tervetulolounas Kylpylä-hotelli Vesileppiksen kalseassa ravintolassa ei ollut varsinaisesti italialaistyypinen kohtaaminen – poskisuudelmia ei vaihdettu eikä vieraisiin pöytiin huudeltu. Sen sijaan hoidettiin pakolliset asiat, jämpitisti heti lounaan jälkeen. Valittiin sukukunnan hallitus.

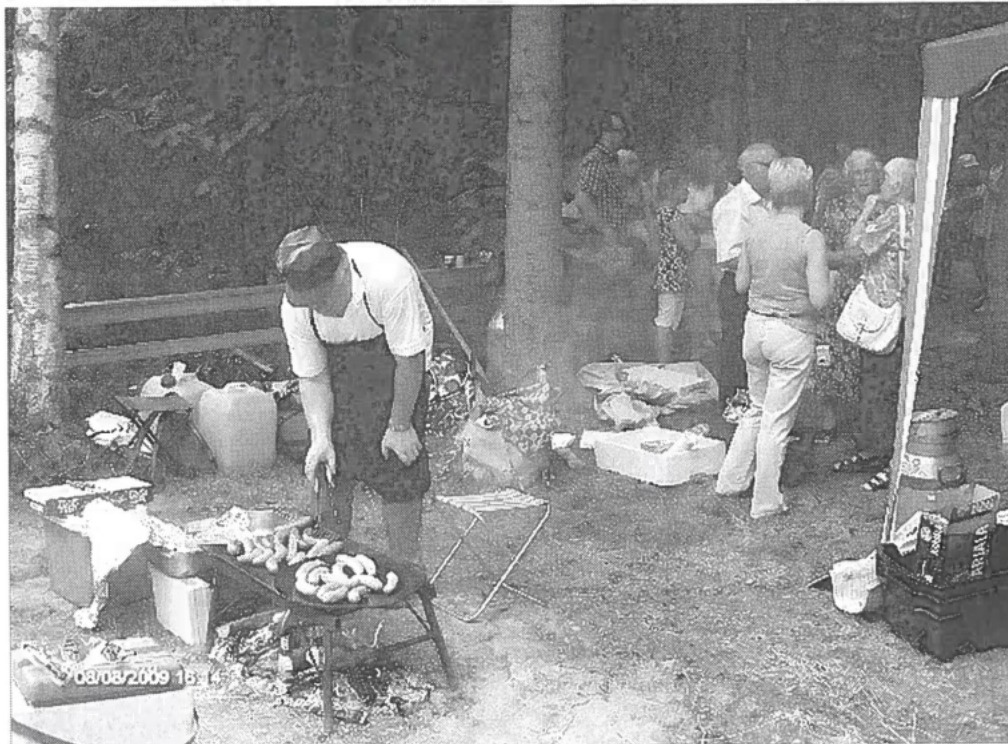

Keskusteltiin toimintamuodoista internetissä. Todettiin rahojen riittävän. Kuultiin myös Suomen ikuisesti kuuluisimman Itkosen, liikenneopettaja Ension sähköellä lähettämä tervehdys. Esittelin isoäitini omakustannekirjan ja kerroin hänen elämästään. Auditorion täydeltä Itkosia seurasi esiintymistäni naama peruslukemilla. Jännitti esiintyä näille ihmisille. Suku on pahin, ehdin jo ajatella. Onneksi pääsimme pian metsään.

Juuret todella löytyivät sieltä, tavallisesta suomalaisesta talousmetsästä: sukukivi sijaitsi kuusten suojassa kapean hiekkatien varrella. Parinsadan metrin päässä pusikon takana siinsi iltapäiväauringossa kimaltava järvi.

Itkosen suvussa ei ole mitään ihmeellistä. Emme kärky paikkaamme aateliskalenterissa. Emme ole perustaneet tehtaita. Sukumme kantaisäksi jollain konstilla paikannettu Lauri on vain 1500-luvulla päätynyt Leppävirran Kotalahteen, löytänyt tämän kohtalaisen kokoisen kivenlohkareen ja suorittanut sen päällä uhreja pakanajumalilleen. Uhrin tuottivat enemmän tai vähemmän toivotun tuloksen. Suku jatkui, ja jossain vaiheessa kirkonkirjoihin ilmestyi Suomen ensimmäinen Itko. Itko oli ruotsinkielinen kirjoitusasu Itkulle, alkuperäiselle nimelle.

Luontaisessa ympäristössään nykyajan Itkoset alkoivat selvästi rentoutua. Metsässä ei kohoteltu kuohuviinilaseja eikä maisteltu juustoja. Siellä syötiin rehtiä B-luokan makkaraa ja lipitettiin Lapin Kultaa suoraan tölkestä. Alkoi kuulua naurua, kiroilua ja häpeilemätöntä itsekehua. Piirrettä ei välttämättä pidä yhdistää kaikkiin Itkosiin, mutta oman sukuhaarani ominaisuuksiin kuuluu horjumaton, ulkopuolisin silmin perusteeton itseluottamus.

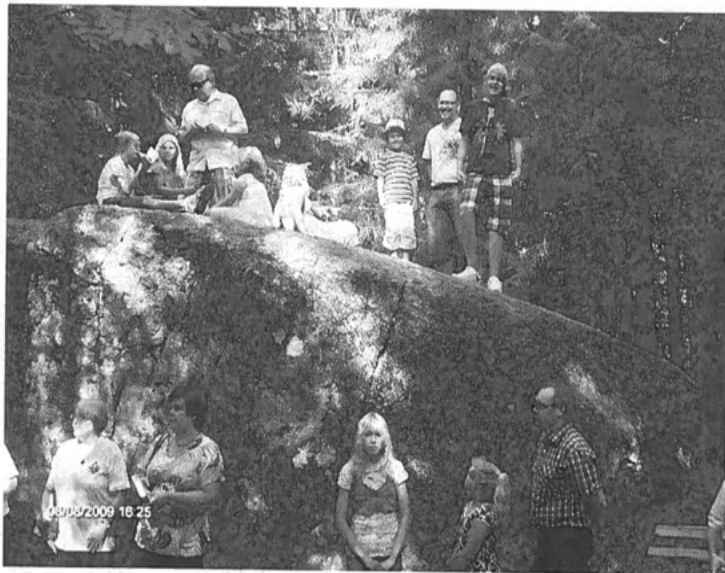
Illallisella tunnelma uhkasi synkistyä. Isä, isän veli ja heidän 80-vuotias setänsä saartoivat minut ja sisarukseni hirvittäväällä pessimismillään. Tehtaat olivat karkaamassa Suomesta. Koko teollinen tuotanto oli päättymässä. Ympäristö oli jo tuhottu, sitä oli turha edes yrittää suojella. Meillä ei ollut elämältä muuta odotettavaa kuin eläkepommin räjähtäminen käsiin. Ehkä niin. Mutta tällaisia asioita ei auta jäädä murehtimaan lauantai-iltana Leppävirralla, vaikka kuinka olisi itkijöiden sukua.

Itku ei auta markkinoilla, sukukokouksessa eikä rakennemuutoksen kourissa. Itku ei auta elämässä yleensä. Suuntasimme siis sinne mistä varmasti kuului naurua: Kalevi-sedän asuntovaunu. Se oli kertaalleen päivitetty mutta käytännössä samanlainen kuin kaksikymmentä vuotta sitten Vuokatissa.

Kalevi-sedän asuntovaunu ei oikeastaan ole asuntovaunu. Se on styroksikoppi. Leipä ei ole leipää vaan jeesuskakkua, booli ei boolia vaan marjamehua. Kalevi-sedän periaatteisiin kuuluu, ettei asioita kutsuta niiden oikeilla nimillä. Aina kannattaa nauraa, siinä toinen periaate. Kannattaa nauraa aina kun voi, sillä aina ei naurata.

Nauroimme siis varastoon. Talvea varten ja Helsinkiä, työelämän haasteita, arjen arvaamattomia kolhuja. Se oli pitkä yö, ehdimme nauraa paljon. Melkein vieläkin naurattaa. Lopullinen totuus kaikesta ei välttämättä löydy styroksikopinkaan nurkalta. Ehkä se marjamehukin vähän nauratti.

Oman kokemukseni perusteella rohkenen silti suositella sukukokousta kaikille. Kun kutsu seuraavan kerran tulee (ja se tulee kaikille, ennemmin tai myöhemmin), älkää viskatko sitä paperikoriin. Antakaa suvullenne mahdollisuus. Löytäkää juurenne. Todennäköisesti ne ovat metsässä.

*Sukua
sukukivellä.*

Elina Halttunen:

Hilkka Helinä Halttunen,

Aaro Itkosen tytär

"Hänen virallinen syntymänimensä oli Hilkka Helinä Itkonen, hänen virallinen tyttönimensä ennen avioliittoa oli Hilkka Helinä Helinä ja hänen nykyinen virallinen porvarillinen nimensä on Hilkka Helinä Halttunen. Mistä näin monta nimeä?" Tätä kysyy Elokuva-Aitan päätoimittaja Kirsti Jaantila haastattelussa vuodelta 1962 ja jatkaa: "Hilkka Helinä Itkonen ensimmäistä elokuvaansa Elinan surma varten otti taiteilijanimekseen Hilkka Helinä ja piti nimestä niin, että rekisteröi myöhemmin viralliseksi nimekseen molemmat etunimensä." Haastattelu tehtiin Hilkan 25-vuotistaiteilijajuhlan merkeissä, vaikka näyttelijävuosiin voisi panna muutaman lisää, sillä hän oli näyttämöllä jo viisivuotiaana. Näytelmä oli Erik XIV Turun teatterissa, Hilkan äiti Mimmi Grönroos toimi tuolloin teatterin puvustonhoitajana ja sitä tietä tyttö keksittiin mukaan esitykseen, jossa tarvittiin pientä tyttöä.

Pianistihaaveista suuriin rooleihin

Vaikka Hilkka Helinä kasvoi ja varttui Turussa teatterin ilmapiirissä ja hänen isänsä oli etevä ja monipuolinen Aaro Itkonen, tuohon aikaan maaseututeatterin tunnetuimpia näyttelijöitä, Hilkka halusi kiihkeästi pianistiksi ja opiskeli kymmenen vuoden ajan pianonsoittoa koulunkäynnin ohella Kosti Vehasen johdolla. Oppilaskonsertissa hänen lahjansa huomattiin, mutta Vehasen lähdettyä maailmalle kuuluisan laulajattaren Marian Anderssonin säestäjäksi Hilkka jäi ilman opettajaa ja soittaminen siirtyi taka-alalle. Jäljelle jäi kuitenkin tanssi, ja Hilkka päätyi mukaan operettiin ja kertoo Eeva-lehden haastattelussa vuodelta 1943 näin: *"Teatteri voitti ja käytyäni kuusi luokkaa Turun Tyttölyseota pyrin ja pääsin harjoittelijaksi Turun Teatteriin, jossa sitten olin parisen vuotta. Ei musiikkikaan sentään kokonaan ole jäänyt, se on edelleenkin harrastuksistani rakkaimpia."* Samoihin aikoihin saapui Turkuun ensimmäiseen työpaikkaansa näyttelijä Kaarlo Halttunen Suomen Näyttämöopistosta päästyään. Kuuleman mukaan jo ensimmäisen operetin harjoituksissa Kaarlo näki vaalean ja ujon 17-vuotiaan "tanssijattaren", ja kun Hilkka lähti näyttämöopistoon vuonna 1936, Kaarlo matkusti perässä ja kihlasi Hilkan, joka kertoo edelleen: *"Sitten siirryin kotikaupunkini teatterista vuosiksi 1936–1938 Helsinkiin, Suomen Näyttämöopistoon, jonka jälkeen minut kiinnitettiin näyttelijättäreksi Kotkan näyttämölle."* Roolilista on noilta vuosilta vaikuttava, Leo Tolstoin Ylösousemuksen Fedosasta Mika Waltarin Ihmeellisen Joosefin Kaarina Lauraekseen. Töitä tehtiin kiivaaseen tahtiin klassikoista komediaan ja harjoitusajat olivat lyhyet.

Onnea, huonoa tuuria ja kovia aikoja

"Sitten jätin Kotkan ja kesän 1939 filmattuani siirryin Viipurin kaupunginteatteriin, jossa työni muodostui kuitenkin hyvin lyhytaikaiseksi, sillä neljäkuukautisen työskentelyni

aikana siellä ehdin esiintyä vain parissa näytelmässä." Haastatteluissa Hilikka toteaa, että hänellä oli ollut huono tuuri elämässä. Hän mainitsee edellä mainitun Kosti Vehasen lähdön maailmalle Marian Anderssonin säestäjäksi, mutta ennen kaikkea sodan syttymisen, joka katkaisi lupaavasti alkaneen uran Viipurin kaupunginteatterissa. Hilikan haastattelussa Elokuva-Aitassa vuodelta 1955 kirjoitetaan: "Alku on hyvä myös Viipurin kaupunginteatterissa, jonne Hilikka seuraavana syksynä siirtyy. Näyttää siltä, että nyt se onni vasta oikein alkaakin. Kolmen vuoden odotuksen jälkeen Hilikka ja Kaarlo Halttunen ovat samassa teatterissa, ja kohta heillä on pieni yhteinen koti Linnankadun varrella vastapäätä tuomiokirkkoa. Samassa teatterissa, missä isä Aaro Itkonen oli aikoinaan niittänyt laakereita, Hilikka pääsee hyvään alkuun, mm. näytelmissä Vaimoni on pariisitar, Nainen valehtelee, Vastamyrkky."

*Hilikka Helinä,
suomalainen elokuvatähti
(TAULU 1676).*

Monipuolinen näyttelijätär Hilka Helinä Halttunen.

Nuori taiteilijapari eli parhainta luomiskauttaan, kunnes talvisodan sytyttyä marraskuun viimeisenä 1939 koti Linnankadulla oli jätettävä, Kaarlo lähti rintamalle ja evakkotaival alkoi. *"Huonoa tuuria"* on myös se, että vain pari viikkoa ennen sodan puhkeamista Mimmi Grönroos oli lähettänyt Turusta tyttärelleen Viipuriin tälle niin rakkaan pianon. Sodan aikana piano, kuten Halttusten kaikki muukin omaisuus katosi, eikä mitään saatu takaisin.

Koskenlaskijan morsiamesta Ryysyrantaan ja Kankkulan kaivolle

Kovien aikojen jälkeen välirauhan aikana Hilkan ja Kaarlon etappipaikka on Tampereen Teatteri, missä he pääsevät ensimmäistä kertaa näyttelemään yhdessä mm.

Koskenlaskijan morsiamessa ja Viktorian husaarissa. Jatkosota katkaisee uudelleen kummankin teatteriuran, vänrikki Kaarlo Halttunen on tulenjohtajana rintamalla ja perhe kasvaa, vuonna 1941 syntyneen Pekan jälkeen syntyy Marjukka 1942. Hilikka siirtyy Suomi Filmin palvelukseen ja filmaa noina vuosina toistakymmentä elokuvaroolia.

Kaiken kaikkiaan Hilikka Helinän elokuvaura on monipuolinen ja merkittäviä rooleja kertyi lukemattomia. Itse hän mainitsee haastattelussaan vuodelta 1962 ainakin Kartanon naiset, Ruusu ja kulkuri, Maaret tunturin tyttö, Kuollut mies rakastuu, Aleksis Kiven elämäntarina Minä elän, Loviisa, Miehen kunnia, Valkoisen neilikan velho, Kolmastoista koputus ja lopulta täysosuma, kuten eräs toimittaja toteaa. Ohjaaja Roland af Hällström kiinnitti Hilkan Ilmari Kiannon Ryysyrannan Jooseppiin Kaisa Reetan rooliin, jossa hän saavutti varauksetta tunnustetun menestyksen.

"Olen joskus sattunut kuulemaan radiossa jonkun kuunnelman, jossa olen erityisesti pitänyt Hilikka Helinästä. Minulle on jäänyt sellainen mielikuva, että Hilikka Helinä on huomattavasti kehittynyt ja hänen asteikkonsa laajentunut. Hän ei ole enää vain se salonkinainen, joksi hänet on filmissä leimattu. Ryhtyessäni ohjaamaan Ryysyrannan Jooseppia hain kovasti Kaisa-Reettaa. Tulin ajatelleeksi Hilikka Helinää, joka mielihyvin suostui koefilmaukseen. Hilikka Helinässä on sisäistä intensiteettiä, hän pystyy olemaan koruton ja alaston. Olen iloinen, että hän on onnistunut ja myönnän, että hänen Kaisa-Reettansa oli enemmän kuin koefilmauksenkaan perusteella uskalsin arvata."

Kriitikko Valma Kivitie kirjoittaa Hilkan roolityöstä: *"Elokuva on näyttänyt uuden Hilikka Helinän, jonka naisellisuus on syvällistä, elämän ankaran taakan alle nöyrästi alistuvaa, rakastavaa, kaikkensa antavaa, sydämellistä inhimillisyyttä. Hilikka Helinä on olemukseltaan ladylike, naisellisen arvokas, ryhdikäs ja henkevä, älykäs ja sydämellinen. Mutta voipa olla, ettei Hilikka Helinässä olisi ollut sittenkään Kaisa-Reetan osan niin kipeästi ja herkästi tuntijaa ja tulkitsijaa ennen eräitä raskaita omakohtaisia elämyksiä, viime vuosina koettua vakavaa sairautta."* Vakavalla sairaudella viitataan munuaissyöpään, johon Hilikka sairastui vain hieman päälle kolmekymmentävuotiaana, mutta josta hän toipui.

Radioteatterin jälkeen Hilikka Helinän seuraava ja viimeinen työpaikka oli Mauno Mannisen johtama Intimiteatteri Helsingissä. Hilikka sai näyteltäväkseen salonkikomedioita, tietenkin, mutta myös muunlaisia rooleja, kuten Pastori Jussilaisen anoppi ja Somerset Maughamin Yllättävän kälyni nimirooli, jonka merkeissä Hilikka Helinä juhli 25-vuotista taiteilijauraansa 1962. Ehkä Hilkan riemastuttavin roolityö noilta ajoilta oli Feydeaurin farssissa Herra metsästää tai sitten Virtasen Masan Turun murretta puhuva muija Jarkko Laineen verrattomassa näytelmässä. Hilkan teatteri-rooleista voi mainita myös verrattoman komedian Black comedy ja siinä äidin roolin. Näytelmä alkaa yleisön ällistykseksi täydessä pimeydessä eli sokean pojan silmin nähtynä. Coletten Cherissä Hilikka näytteli kuvankaunista, vanhenevaa kurtisaania Léa de Lonvalia, joka rakastuu kollegansa 19-vuotiaaseen poikaan.

Hilkan viimeiseksi työksi jäi äidin rooli näytelmässä Vapaa kuin perhonen, jonka ensi-ilta oli 1972. Seuraavana keväänä Intimiteatteri vieraili toukokuun kahdentenatoista näytelmällä Jyväskylässä ja kotiin palattuaan Hilikka sai sydäninfarktin ja menehtyi seuraavana yönä Meilahden sairaalassa perheensä läsnä ollessa.

Neljä näyttelijäpolvea

Hilikka Helinän skaala oli näyttelijättärenä laaja ja monipuolinen unohtamatta hänen televisioroolejaan, joista suomalaisten mieliin painui erityisesti Naapurilähiön putkimiehen Tapio Hämäläisen vaimo Aino Sarpamaa. Naapurilähiö oli realistinen perhesarja, joka ei kaihtanut arkojakaan aiheita, ja jota Mainostelevisio tuotti. Parhaimmillaan katsojia oli yli kaksi miljoonaa, mihin mikään kotimainen sarja ei toistaiseksi ole sen jälkeen yltänyt. Rakastetun tv-hahmon äkkikuolemasta kesken kuvausten kirjoitettiin paljon lehdissä, mutta työ jatkui ja sarjaa esitettiin aina vuoteen 1976 asti.

Sarjassa näytteli myös tuohon aikaan teatterikoulussa opiskeleva Hilkan nuorempi tytär Elina Halttunen, jota kuolema järkytti syvästi, kuten koko perhettä, Marjukkaa, Pekkaa ja Hilkan puolisoa Kaarloa. Marjukka näytteli jo tuolloin Tampereen Työväenteatterissa ja jatkoi äitinsä viitoittamalla tiellä kolmannessa polvessa. Elinasta tuli dramaturgi, käsikirjoittaja ja kirjailija ja vuonna 1985 syöpään menehtyneestä Pekasta lääkäri. Marjukan tytär Susanna Roine on näyttelijä jo neljännessä polvessa, ja koettelipa siipiään tv-sarjoissa myös Elinan nuorin tytär Saara Ylitalo ollessaan vasta 9-vuotias. Teatterin parissa hänkin jatkoi opiskelemalla vuosina 2005–2007 Suomen teatteriopistossa Tampereella.

Kirjoittaja on Hilikka Helinä Halttusen tytär

*Hilikka Helinä,
suomalainen elokuvatähti
(TAULU 1676).*

r

Tuula Torasvirta:

Armas J. Pulla, äitinsä poika

Savolaistyttö Emma Sofia (Sohvi) Itkonen syntyi 6.6.1868 Leppävirralla. Holhooja otti talon vanhempien kuoltua ja lapset ajettiin maailmalle. Emma läksi Kuopioon ja Pietariin. Hän onnistui saamaan paikan suomalais-saksalaisessa Blankin kultasepän perheessä, jossa hän *"köksänä"* perehtyi ja syventyi perusteellisesti venäläis-ranskalaiseen keittiöön. Vuonna 1902 hän meni naimisiin ylietsivä Josef (Juoseppi) Pullan kanssa. Pariskunnalla oli yksi lapsi, poika Armas Josef Pulla, joka syntyi 31.3.1904 Viipurissa. Emma Sofia kuoli Viipurissa 70-vuotiaana 27.7.1938 ja haudattiin Sorvalin hautausmaalle. Sodan aikana hauta katosi jäljettömiin. Juoseppi kuoli vuonna 1947 Helsingissä.

Armas J. Pullasta tuli gastronomi, monipuolinen sananiekka, kirjailija ja kuvittaja. Teoksessaan Viipurilaisii muisteloj ja pariisilaisii (1930) hän kertoo vanhemmistaan:

"Varttuneempana Juoseppi Pulla joutui rautatieläisenä käymään usein Pietarissa. Näillä käynneillään hän tutustui eräaseen Emma Sofia Itkoseen, leppävirtalaiseen savolaistyttöön, joka - niin kuin monet Savon tytöt tuolloin - oli matkannut "Konkordian kokassa" Kuopiosta keisarikunnan pääkaupunkiin leveämpää leipää etsimään. Emma Sofian ensi kokemukset Nevan kaupungista olivat olleet ylen ikäviä: hän oli sairastunut lavantautiin, maannut viikkoja sairaalassa ja joutunut lähtemään sieltä pennittömänä, sillä hänen rahansa oli varastettu ja jopa kengätkin! Mutta hän oli sisukas ja nokkela tyttö. Noihin aikoihin Pietarissa pidettiin vallankumouksen harjoituksia. Sotilasketjut sulkivat kadut, mutta Emma Sofia asteli niitten läpi näyttämällä hänelle annettua monin leimoin koristettua reseptiä - sitä hän käytti passe partout'na kiperissä paikoissa vielä vuosia myöhemminkin."

Emma Sofia
ja Josef Pulla
(TAULU 1504).

Juoseppi ihastui ja mieltyi sekä Emma Sofiaan että hänen herkkuihinsa, kosi Emmaa ja sai tämän puolisoikseen. Heistä tuli onnellinen pari. Armas J. Pulla jatkaa:

"Vuonna 1904, joka oli vallan erinomainen viinivuosi, Emma Sofia ja Juoseppi saivat esikoisensa, minut. Siihen aikaan olivat keisarien nimet muotia, ja isä mieli minusta Itävallan Frans Josefin kaimaa. Äiti oli kuitenkin sitä mieltä, että Armas olisi Franska kodikkaampi nimi, ja niin minusta sitten tehtiin Armas Josef. Jos olisin tullut Fransiksi, niin olisinpa varmasti saanut koulussa nimen Franskanpulla. Sehän olisi ollut määrättyllä tavalla hyvin osuvakin, vaikken kai olisi siitä erikoisesti pitänyt."

Tulenkantajien julistus "ikkunat auki Eurooppaan" tarkoitti, että matkustettiin Pariisiin, missä istuttiin melkein haltioituneena Café du Dômessa. Tullessaan ensi kertaa Pariisiin Armas J. Pulla tunsu tullessaan tuttuun paikkaan eikä hänellä ollut mitään sopeutumisvaikeuksia. Hänen mielestään Viipuri ja Pariisi muistuttivat toisiaan "elävyydessään, eloisuudessaan, puheliaisuudessaan, kansainvälisyydessään, monikielisyydessään, huolettomuudessaan ja iloisuudessaan". Jo kotona Viipurissa hän oli tottunut gastronomisiin herkkuihin:

"Äitini olisi varmasti viihtynyt Pariisissa kuin kotonaan. Hän oli elämäniloinen, kaiken ymmärtävä, suvaitsevainen, vaikka olikin uskovainen. Uskovaiselle outoina piirteinä olivat hänen humoristisuutensa ja rakkautensa gastronomiaan, hän valmisti ja syötti minulle mitä merkellisimpiä ja herkullisimpia ranskalais-venäläisen keittiön ruokia ja sillä tavalla "pois pilasi" minut kerrassaan."

"Sie Sohvi taijat ajatella enemmän kaakkuloi ja kiisseli ko Jeesusta" huomautti muuan uskonsisar hänelle.

"Katoaa sie, Selma, Jeesus voip hyvi, vaik mie en häntä ajattelekaa, mut kiissel voip pallaa pohjaa, jos se hetkeks unehtuu!" vastasi Emma Sofia - hän, vaikka olikin savolainen, oli täysin viipurilaistunut.

Armas J. Pulla kävi Pariisissa yli sata kertaa. Muisteloissaan hän kertoo tavanneensa siellä Juho Rissasen ja esittäytyneensä Pullaksi. Rissasen viirusilmät aukenivat silmänräpäykseksi. *"Pulla? On niitä neät nimijä kaakenlaesia!"*

Uskoen asiaa parantavani virkoin: *"Mutta minun äitini oli kyllä Itkosia."*

Tiesin Rissasen esivanhempain vuonna 1831 muuttaneen Itkosten kotipitäjästä, Leppävirroilta Kuopion maaseurakuntaan. Ja Juho muuttui yhtäkkiä hyvin muhoilevaksi ja sanoi: *"Vae Itkosia! Itkosia! Mitäpä jos mäntäsj kahville tuonne Kuppooliin!"*

Lähdimme astelemaan La Coupoleen.

Armas J. Pulla meni naimisiin joulupäivänä 1933 Tellervo Kuokkasen kanssa, ja heille syntyi neljä lasta. Tellervo oli ylioppilas ja valmistunut käsityönopeettajaksi. Hän oli toimelias ja huolehtivainen ja tuki kaikin tavoin miestänsä. Armas kuoli Helsingissä 14.12.1981, Tellervo tasan 18 vuotta myöhemmin 14.12.1999.

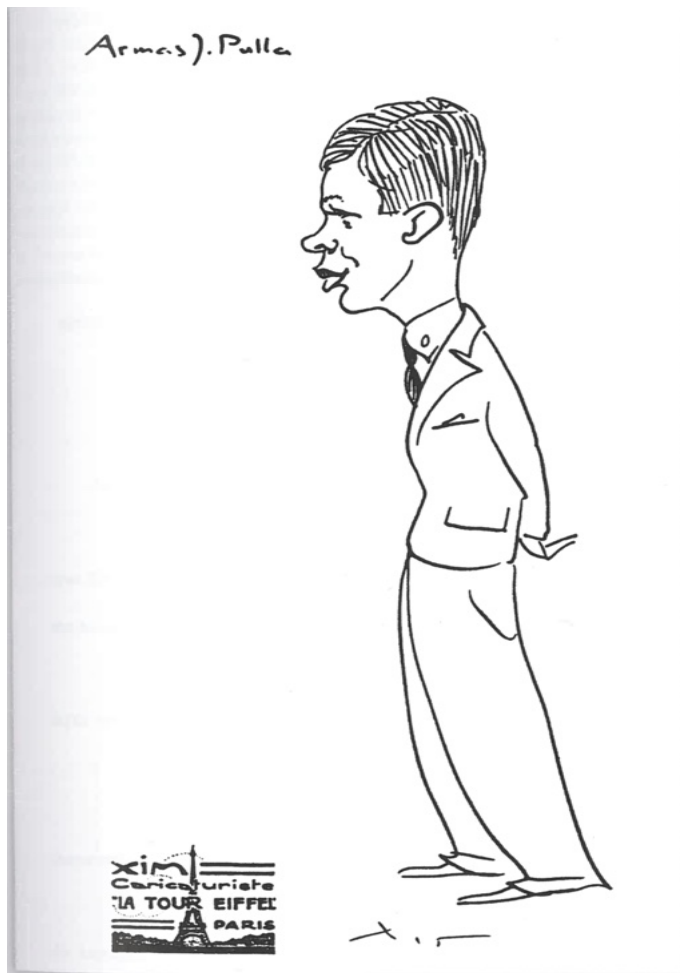
Kirjailija Armas J. Pulla tunnetaan parhaiten Ryhmy ja Romppainen -teoksista, mutta hänen tuotantonsa oli laaja: yli 90 kirjaa, tuhansia pakinoita ja kertomuksia, kuunnelmia sekä elokuva- ja näytelmäkäsikirjoituksia. Yhdessä Mika Waltarin kanssa hän teki kolme kirjaa: Keisarin tekohampaat (1931), Punainen Madonna (1932) ja Älkää ampuko pianistia (1932).

Lähteet:

Tellervo Pullan 14.9.1985 Itkosten sukukunnalle toimittama materiaali

Armas J. Pulla: Viipurilaisii muisteloj ja pariisilaisi

Hanna Pulla-Kankimäki: Kirjailija Armas J. Pulla, Armas J. Pulla -seura ry:n www-sivut

Armas J. Pulla (TAULU 1505) Pariisissa 1930.

Matti K. Kohonen:

Taavetti Itkonen

s. 20.06.1863 (TAULU 3000)

Turun keskusvankila-sisääntulleitten Wangien vastaanottokirja 1890-1894 Ab 3

No 512 David Itkonen

Mitta 1 met 70 cmet

Syntynyt 18 24/6 63.

Waaleet hiukset. Samoin silmikärvät, Waaleen sininen silmä. Pitkänlaiset soikeet vähän pyöreenlaiset posket.

Kasvon muotoala. Suora pitkä vähän terävänlainen nenä. Tavalliset karvat. Tavallinen suu pitkä pienenlainen leuka, oikia silmä on juossut pois ei ole ollenkaan munasta jäljellä ommelan kiinni,

oikian takapuoliskon päällä on 2si arpee oikian leukan sivussa on iso arpi. Oikiasta reiresta lähellä kuvetta pieni arpi Wähän vasemmalla puolen otsalla päässä arpi.

Wasemmassa käsiranteesta on 2 si arpee.

Wasemman peukala varpaan jalkapöydän jäsenen sivussa on arpi. Tehnyt Räätälin ja suutarin ynnä yhtä ja toista työtä. On ollut kulkurina puhuu Suomee ja vähän venettä. Ei ole keltään vankeilta mitään saatavaa eikä velkaa

Sisään tullut 14 päivä syyskuuta 1894.

Ettei minulla ollut yhtään penniä rahaa Turun kuritushuoneeseen tullessani.

Minkä täten oikiaksi tunnustan.

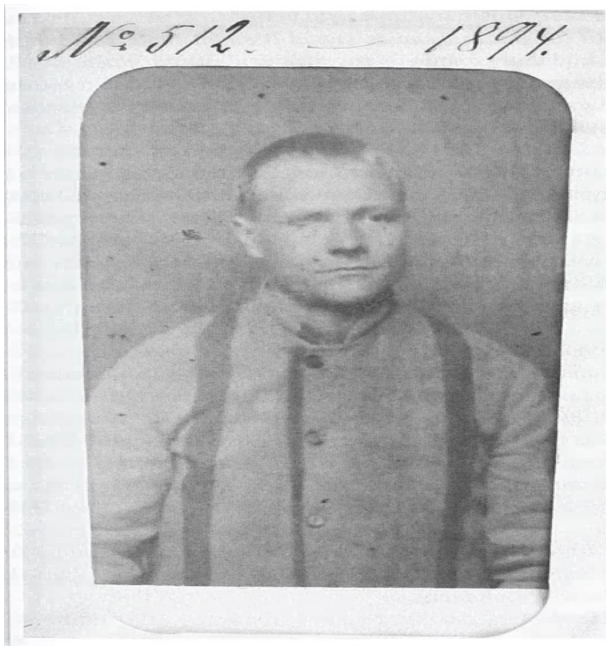
Kuritushuone Turussa syyskuun 14 päivä 1894.

Löyty vaatteiden taskuista jälkeenkäsin joita ei ole muistanut ollenkaan olleen 7 penniä.

David (Taavetti) syntyi 20.06.1863 Viipurissa. Isä Paul Itkonen syntyi 15.05.1826 (aviottomana Silja Itkoselle) ja äiti on Anna Susanna Rotberg (s. 10.12.1828). He ovat syntyneet molemmat Tuusniemen Juurikkamäessä. Isä Paul Itkonen oli ennen avioitumistaan renkinä Tuusniemen Enonsalon Niemelässä. Oli sitä ennen joutunut vuodeksi Kronoborgin (Kurkijoen) linnaan irtolaisuuden takia. Itkoset asuivat eri puolella Tuusniemeä, kunnes muuttivat 05.10.1862 Viipuriin ja palasivat sieltä Tuusniemen Enonsaloon 1866. Paul on kuollut ennen vuotta 1873, koska Anna Susanna on mennyt

uusiin naimisiin. David on ollut isän kuollessa alle 10 vuoden vanha. Äiti on Tuusniemessä kirjattu ruotuköyhiin ja sairaalloisiin. David siirtyy lastenkirjalla 14-vuotiaana v. 1877 Juurikkamäkeen Kannianen-nimen alle, hänet on kirjattu köyhäksi (sjukt fattig). Hän muuttaa 17 v ja 8 kk ikäisenä 25.02.1881 Viipurin kaupunkiin. Sieltä hän muuttaa v. 1885 Viipurin maaseurakuntaan. Ripille hän on päässyt aikanaan vankilassa. Kirkon mustissa kirjoissa hänellä on jatkuvasti merkintöjä rötöksistä, tuomittu löysyydestä, varkauksista jne. Aikakauden sanomalehdistä löytyy mm. seuraavia kirjoituksia:

Viipurin RO tuomitsi hänet 25-vuotiaana 75 markan sakkoihin viinan hankinnasta (anskaffande) 15.04.1889. Työtön David varasti 22.08.1890 Viipurissa Aninan kaupunginosassa hopeakellon, 50 markkaa rahaa ja sekalaisia asiakirjoja ja näistä teoista vangittiin. Maaliskuussa 1894 hänet tuomittiin Viipurissa elinkautiseen 4-kertaisesta varkaudesta ja 9 päivän vankeuteen vedellä ja leivällä, sekä loppuelämäksi pakkotyöhön.

10 ja 11.07.1894 varastettiin leskirouva E. Hessin huvilasta Linnasaaresta osa ruoka- ja juomavaroista 11 markan ja 20 pennin arvosta. Kolmannen kerran yritti varas uusia vierailunsa kellariin, mutta tuli estetyksi kellarin ulkopuolella olleen vartijan toimesta. Varas onnistui sillä välin pääsemään pakoan. Näistä varkauksista vangittu aikaisemmin 3-kertaisesta varkaudesta rangaistu työmies David Itkonen tästä kaupungista. Viipurin pitäjän kihlakunnanoikeus tuomitsi mainitun Itkosen 24.07.1894 eilen 3-kertaisesta varkaudesta pidettäväksi 7 ja puoli vuotta kuritushuoneessa sekä 10 vuodeksi menettämään kansalaisoikeutensa. Tuomio esitetään Viipurin hovioikeuden päätettäväksi.

David (Taavetti) tuli ensimmäisen kerran Kakolaan 31-vuotiaana 14.09.1894, syynä oli 4-kertainen varkaus ja tuomiona 6 vuotta ja KLM (kansalaisluottamuksen menetys) 15

vuodeksi. Hän vapautui 09.06.1899 mutta tuli uudelleen 42-vuotiaana 20.12.1905 Viipurin pitäjältä syynä 5-kertainen varkaus ja 8 vuoden tuomio, KLM 12v. Hän on käynyt kansakoulua 5 vuotta. Vapautui jälleen 23.02.1912 48-vuotiaana. Ei ehtinyt olla kauan vapaana kun heti 30.08.1912 tuli takaisin Viipurin pitäjältä, koska oli menettänyt ehdollisen vapautuksen. Hänet armahdettiin 49-vuotiaana 13.03.1913, ja tämän jälkeinen aika on tutkimatta.

Lähteet: (Tuusniemi LK 1864-74 kortti 80 sivu 34) + (Tuusniemi LK 1875-80 kortti 94 sivu 24) + (Viipurin msrk. 1877-86 kortti 818 sivu 173) + (Kakola RK 1886-1896 sivu 23 Ag3) + (Kakola RK 1897-1908 Ag 4 sivu 25) + (Kakola RK 1909-1916 Ag 5 sivu 27) + (Östra Finland no 89 16.04.1889) + (Östra Finland no 208 09.09.1890 sivu 3) + (Östra Finland no 60 13.03.1894 sivu 2) + (Östra Finland no 100 02.05.1894 s. 3-4) + (Östra Finland no 170 25.07.1894 sivu 2) + (Itkosten sukuseura/Kirsti Kutvonen sp. 15.04.2011)

Teksti ja kuva on julkaistu v. 2011 kirjassa Linnasta linnaan - Turkulaista vankielämää 1500-luvulta 2000-luvulle (Turun Seudun Sukututkijat ry, tutkinut Matti K. Kohonen).

Anna-Liisa Heiskanen ja Jaakko Itkonen:

Maitokannu ei kelpaa bensiinisäiliöksi

"Lattialle läikähtänyt bensiini aiheutti linja-auton palon. Auton takaosassa ollut matkustaja saatiin vaivoin pelastetuksi liekkien keskeltä."

"Kun autoilija E. Halosen omistama, Varkauden - Leppävirran - Heinäveden välillä liikennöivä linja-auto K.1889 oli lauantai-iltana tavallisella matkallaan klo 19.45 maissa Leppävirran Lylynmäessä, leimahti auton takaosa yhtäkkiä ilmituleen. Autonkuljettaja H. Tiitinen pysäytti auton heti ja kiiruhti malttinsa säilyttäen pelastamaan auton takaosassa ollutta matkustajaa tilall. Aatu Itkosta. Kun pahoin kiinni puristunut ovi aukeni, putosi Itkonen maantielle kaikkien vaatteiden ollessa tulesa. Kuljettaja Tiitinen kieritteli häntä tiellä, kunnes tuli sammui."

"Auton etuosassa olleet kolme matkustajaa ehtivät nousta autosta, joka seuraavassa hetkessä oli kokonaan tulesa ja paloi niin täydellisesti, että tielle jäi ainoastaan romukasa, josta erottautuivat koneosat ja etupyörät."

"Paikalle ajoi sattumalta eräs yksityisauto, jolla pahoin palanut Itkonen saatettiin Leppävirran sairaalaan hoidettavaksi."

"Toimitetussa poliisikuulustelussa selvisi, että autossa matkustajana ollut mv. A. Niemelä, kotoisin Roinilansalmelta, oli asettanut auton takaosaan maitokannun, jossa oli 12 litraa bensiiniä. Kannusta, jonka kansi ei ollut tiivis, oli läikkynyt bensiiniä lattialle, ja bensiinikaasua oli muodostunut ilmaan. Kun takaosassa istunut Itkonen ryhtyi tupakoimaan, leimahti auto silmänräpäyksessä tuleen edellä kerrotuin seurauksin."

Aatu ja Maria Itkonen (Taulu 392)

(Sanomalehti Savo 31.8.1937)

Syksyllä isä vammautui pahoin linja-auton tulipalossa Lylymäellä. Isä parani pitkän sairaala-ajan jälkeen. Sormet tosin jäivät siten koppuraan, ettei niillä voinut tarttua mihinkään. Kun oikeus oli tehnyt päätöksensä ja isä sai korvauksen jälkikäteen tapahtumasta lähtien, hän maksoi Leppävirran kunnalle kaiken takaisin mitä kunta oli meitä avustanut isän sairastuessa. Korvaus menetetystä työkyvystä oli 700 mk/kk ja se ei ollut sidottu indeksiin, joten sen arvo laski nopeasti. Näin ollen isä opetteli kiireesti käyttämään käsiään ja ansaitsemaan itse elatuksen itselleen ja perheelleen. Pahinta mitä siihen aikaan voi miehelle sattua, oli joutua "kunnan elätiksi". (Anna-Liisa)

Minäkin lähdin mukaan pieniin touhuihin mihin kykenin. Kala- ja kauppareissut olivat hauskoja. Isä teetti suutari Vainikaisella sellaiset remmit, joilla hän pystyi soutamaan niin voimakkaasti, että vene rusahteli vastatuulella. Kauppamatka Syrjäjärven yli Vaahtovalle oli muutama kilometri. Siellä oli kaksi kauppa, Talouskauppa ja Työnvoima. Suutari asui pienessä mökissä kauppojen lähellä. (Jaakko)

Kalastaessa isä soui niillä remmeillään välimatkat ja minä vaihduin airoihin kun verkkoja laskettiin tai nostettiin. Näiltä kalaretkiltä isän kanssa on monenlaista muistoa. Niillä remmeillä hän kantoi myös sapilaille äidin kanssa heinät pelolta latoon. (Anna-Liisa)

Eräällä kauppareissulla, kun Työnvoimaan oli saatu myyntiin kangasta, isäkin oli ollut jonossa, kun hänet tönittiin portailta alas, vanha mies. Siinä hän loukkasi vähän itseäänkin ja pahoitti kovin mielensä. Seuraavalla kauppakerralla isäkin sai kankaansa. Kauppias oli laittanut sitä "tiskin alle". Se oli puutteen tuoma aika sellaista, mutta yleensä ihmiset pitivät huolta toisistaan paremmin kuin nykyisin ja talkoohenkikin oli hyvä. (Jaakko)

Kun muutimme takaisin kirkolle v. 1946, isä toimi Kalmalahden koulun veistonopettajana. Eräs isän oppilas kertoi, että jos häneltä kysyi samaa asiaa vaikka kuinka monta kertaa, aina hän jaksoi neuvoa uudestaan ja uudestaan. (Anna-Liisa)

Olin kesällä mukana kunnostamassa koulun puutyökaluja tahkon pyörittäjänä. Työnteon aloitin 11–12 vanhana kun maalattiin seurakunnan pappilat, Näädänmaan rukoushuone, Säästöpankin peltikatto ja muuta. Kerran Näädänmaan rukoushuonetta maalattaessa loppui maali kesken. Minä kävin iltapäivän aikana polkupyörällä kirkolta hakemassa sitä lisää. Matkaa kertyi yhteensä 72 kilometriä. (Jaakko)

Isä sai myös kirkonkellojen soittajan viran ja silloin vielä piti nousta ylös torniin soittamaan. Kellotorniin isä teki Jaakon kanssa polkimet ja penkin, koska hän ei voinut kelloja soittaessaan vetää käsillään nahkaremmeistä. Isän ollessa jo melkein 80-vuotias

jatko äiti ja Jaakko kirkonkellojen soittoa monta vuotta. Isä kuoli Penttilänmäellä 2.10.1956 yllättäen Jaakon käsivarsille. (Anna-Liisa)

Korkein virka Leppävirralla

Leppävirran korkeinta virkaa hoitaa rouva Maria Itkonen. Hän on ollut toimessa ensin miehensä apuna ja sitten yksinään – yhteensä kolmen vuoden ajan. Mikäkö se virka on? Kirkonkellonsoittajan virka.

(Varkauden Lehti 1950-luvun lopulla)

Anna-Liisa Heiskasen ja Jaakko Itkosen aineistosta toim. Tuula Torasvirta

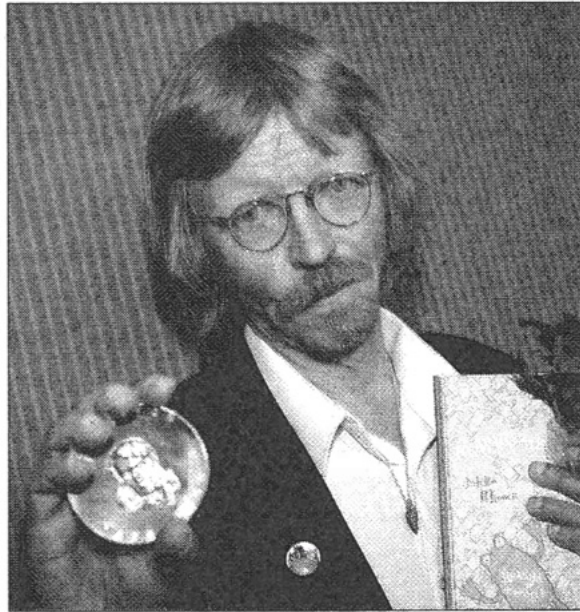

Sisarukset Anna-Liisa Heiskanen ja Jaakko Itkonen, uhrikiven uutterat talkoolaiset.

90-vuotias Aili Itkonen latoo napakat vastat "Isä opetti, ettei sua tulla kospelo"

Aili Itkonen sormet näpräävät vielä 90-vuotiaanakin tukevan ja tanakan vastan.

LEHTIKUVAT SARI GUSTAFSSON

Jukka Itkosen Koipihumppa toi Anni Swan -mitalin.

Jukka Itkonen sai Anni Swan -mitalin

Lasten- ja nuortenkirjallisuuden Anni Swan -mitali on myönnetty runoilija Jukka Itkoselle teoksesta Koipihumppa – Runoja lapsille.

IBBY Finland eli entinen Suomen nuortenkirjaneuvosto antoi tunnustuksensa nyt ensimmäistä kertaa lastenlyriikalle. Waino Aaltosen muotoilema hopeamitali myönnetään joka kolmas vuosi kotimaiselle korkeatasoiselle lasten- tai nuortenkirjalle.

Jukka Itkonen on kirjoittanut

lastenrunoja jo 20 vuoden ajan.

– Hänen rytmittelevät säkeensä, persoonalliset eläinhahmonsä ja ilakoiva kerrontansa lumoavat monenikäiset lukijat. Koipihumppa kertoo evoluution lainalaisuuksista ja kiehtovista muodonmuutoksista sekä innostaa ihmettelemään elämän kummallisuuksia. Kokoelma on temaatteisesti harkittu ja onnistuneesti rajattu kokonaisuus, perusteluissa kehuaan. STT

HS
2010:

KULTAHÄÄT

Kaarina (Kati) ja Seppo Itkonen viettävät 50-vuotishääpäiväänsä Helsingissä 4. marraskuuta.

Itkos-Taiston 38 vuotta - eikä yhtään suotta

Kaikkien tuntema Itkos-Taisto luukitsi omalta osaltaan suutarinliik-
keensä ovet viimeistä kertaa kesä-
kuun viimeisenä päivänä. Jo hil-
jentyneessä liikkeessä Taisto ru-
patteli matkan varren mukavuuk-
sista. Samalla hän kuitenkin ou-
doksui niitä asiakkaita, jotka toi-
vat kenkiään tai muita korjausta
tarvitsevia tavaroitaan, mutta ei-
vät "muistaneet" hakea niitä pois.

- Monet kesälomar rahat jäivät
saamatta, ja tuossa noita säkkejä
vieläkin on, Taisto sanoi ja osoitti
etuhuoneen nurkassa lojuvia täy-
sin käyttökelpoisia, ammatti-
taidolla korjattuja mutta maksa-
mattomia tavaroita.

No pienet eivät iloista nyt jo elä-
keläistä miestä masenna ja hyvillä
mielin eläkepäivät alkoivat.

Sirkka Suur-askola ja Marjatta
Kauhanen kävivät tervehtimässä
Taistoa ja potkimassa hänet va-
paan viettoon. Sirkkan kirjoittama
runo kertoo paljon Taisto Itkosen
38-vuotisesta yrittäjätarusta.

Mitä työ nyt tytöt...

Tänään kun eläkepäivät koittaa,
linnut laulaa ja tuuli soittaa.
Toivotamme sinulle kaikkea hyvää,
vapaa-aikaa lisääntyvää.
Mieltä ei paina töiden taakka,
uinaila saat vaikka iltaan saakka.
Nauttia päivistä lokoisasti,
matkailla vaikka ulkomaille asti.
Yhdessä tahdomme sinua kiittää,
aihetta viljalti meillä riittää.
Muoditit turkit ja ompelit lakit,
uuden kuosin sai vanhat takit
Kengät koheni ja korot kapsoi,
kassit sai hihnat ja sinä vaan jaksoit.
Paljosta, paljon kiitosta sulle,
nyt kun lähdet vapaalle ansaitulle.